

Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta tělesné kultury

Fakulta
tělesné kultury

PŘÍRODNÍ HŘIŠTĚ V KONTEXTU PODPORY POHYBU DĚTÍ

Diplomová práce

Autor: Bc. Jaroslava Pipková

Studijní program: Tělesná výchova a sport - Rekreatologie

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Hamřík, Ph.D.

Olomouc 2024

Bibliografická identifikace

Jméno autora: Bc. Jaroslava Pipková
Název práce: Přírodní hřiště v kontextu podpory pohybu dětí

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Hamřík, Ph.D.
Pracoviště: Katedra rekreologie
Rok obhajoby: 2024

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá významem přírodních hřišť v kontextu podpory pohybové aktivity dětí. Práce představuje přírodní hřiště jako prostředí, které podněcuje děti k pohybové aktivitě, tvořivosti, sociální interakci a posiluje vztah dětí k přírodě. Pohyb a hry na hřištích přírodního typu mají zároveň pozitivní vliv na fyzické zdraví, motorický vývoj, sociální dovednosti a emoční pohodu dětí. Závěry práce vychází z kvalitativní analýzy osmi rozhovorů s pedagogy mateřských škol a prvního stupně základních škol se zkušeností s návštěvou hřiště přírodního typu. Výsledky práce sumarizují hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště a příležitosti, které hřiště přírodního typu poskytují v oblasti podpory pohybové aktivity a zdravého vývoje dětí. Mezi hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště patří rozmanité aktivity, přístup k přírodě, volnost pohybu a hra v přírodním prostředí. Tato hřiště také podněcují pohybovou aktivitu, kreativitu a samostatnost dětí. Zároveň nabízejí příležitosti k aktivnímu odpočinku v přírodě a přispívají k budování pozitivního vztahu dětí k přírodnímu prostředí. Zjištění této práce mohou být v praxi využita při navrhování a provozování přírodních hřišť, která vytvářejí nejlepší možné podmínky pro fyzický a psychický rozvoj dětí.

Klíčová slova:

přírodní hřiště, venkovní zelená hřiště, venkovní hra, dětský rozvoj, pohyb dětí v přírodě, kontakt s přírodou, pohybová aktivita

Souhlasím s půjčováním práce v rámci knihovních služeb.

Bibliographical identification

Author: Bc. Jaroslava Pipková
Title: Nature playgrounds in the context of supporting the movement of children

Supervisor: Mgr. Zdeněk Hamřík, Ph.D.
Department: Department of Recreation and Leisure Studies
Year: 2024

Abstract:

The thesis focuses on the importance of natural playgrounds in the context of promoting children's physical activity. It presents natural playgrounds as environments that encourage children to engage in physical activity, creativity, social interaction, and strengthen their connection to nature. Playing and engaging in activities in natural playgrounds positively impacts physical health, motor development, social skills, and emotional well-being of children. The conclusions of the thesis are based on a qualitative analysis of eight interviews with preschool and primary school teachers who have experience visiting natural playgrounds. The results summarize the main reasons for interest in natural playgrounds and the opportunities they provide in promoting physical activity and healthy development of children. The main reasons for interest in natural playgrounds include diverse activities, access to nature, freedom of movement, and play in a natural environment. These playgrounds also stimulate physical activity, creativity, and independence in children. At the same time, they offer opportunities for active relaxation in nature and contribute to building a positive relationship between children and the natural environment. The findings of this thesis can be practically applied in the design and operation of natural playgrounds to create the best possible conditions for children's physical and psychological development.

Keywords:

nature playgrounds, outdoor green playgrounds, outdoor play, children's development, children's movement in nature, contact with nature, physical activity

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně pod vedením Mgr. Zdeňka Hamříka, Ph.D., uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a dodržovala zásady vědecké etiky.

V Nové Vsi u Leštiny dne 24. června 2024

.....

Ráda bych upřímně poděkovala vedoucímu práce Mgr. Zdeňkovi Hamříkovi, Ph.D. za podporu, pomoc a cenné rady, které mi během zpracování této práce poskytoval.

OBSAH

Obsah	7
1 Úvod	10
2 Přehled poznatků	11
2.1 Kontakt dětí s přírodou.....	11
2.1.1 Kontakt s přírodou v rozvoji a životě dítěte	11
2.1.2 Nedostatek kontaktu s přírodou	13
2.2 Pohybová aktivita dětí v přírodním prostředí.....	14
2.2.1 Riziko nadváhy a obezity u dětí	14
2.2.2 Vliv venkovního prostředí na pohybovou aktivitu dětí	15
2.3 Venkovní hra.....	16
2.3.1 Hra v rozvoji a životě dítěte.....	16
2.3.2 Vliv hry v přírodním prostředí na vývoj dítěte	17
2.3.3 Prostředí pro venkovní hru.....	19
2.3.4 Percepčně motorický vývoj dětí a podpurné podmínky prostředí.....	19
2.3.5 Typy venkovní hry.....	21
2.4 „Risky play“	24
2.4.1 Kategorie rizikové hry.....	24
2.4.2 „Risky play“ a přírodní prostředí	26
2.5 Přírodní hřiště	27
2.5.1 Příroda jako hřiště	27
2.5.2 Přírodní hřiště - upravené přírodní prostředí.....	28
2.5.3 Charakteristiky přírodních hřišť.....	28
2.5.4 Design a prvky hřišť přírodního typu.....	29
2.5.5 Přírodní versus klasická hřiště	30
2.5.6 Podpora hry a vzdělávání v přírodě.....	32
3 Cíle.....	34
3.1 Hlavní cíl.....	34
3.2 Dílčí cíle.....	34
3.3 Výzkumné otázky.....	34

4	Metodika.....	35
4.1	Charakteristika skupiny respondentů	35
4.2	Metoda sběru dat	35
4.2.1	Osnova rozhovoru	36
4.3	Metoda analýzy dat	37
5	Výsledky.....	38
5.1	Výzkumná otázka 1: Jaké jsou hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště?.....	38
5.1.1	Nové zážitky a rozmanité využití	38
5.1.2	Přístup k přírodě a hra v přírodě	38
5.1.3	Pohybová aktivita	39
5.1.4	Prostor a volnost pohybu	39
5.1.5	Vzdělávací hodnota a přesah do výuky	40
5.2	Výzkumná otázka 2: Jaké jsou hlavní příležitosti, které přírodní hřiště poskytují?	41
5.2.1	Podpora kreativity a samostatnosti.....	41
5.2.2	Pohybová aktivita a koordinace.....	42
5.2.3	Vyrovňování se s výzvami	42
5.2.4	Sociální interakce a spolupráce	44
5.2.5	Prostředí pro učení	45
5.2.6	Prostředí pro aktivní odpočinek v přírodě.....	45
5.2.7	Budování vztahu k přírodě.....	46
5.3	Výzkumná otázka 3: Zvyšuje pobyt na hřišti přírodního typu pohybovou aktivitu dětí? 47	
5.3.1	Rozdíl v pohybové aktivitě.....	47
5.3.2	Interakce s přírodním prostředím	48
5.3.3	Vliv na fyzický vývoj	48
5.4	Přírodní hřiště a jejich design.....	49
5.4.1	Rozvoj přírodních hřišť.....	49
5.4.2	Dostupnost přírodních hřišť	49
5.4.3	Provozování přírodních hřišť	50
5.4.4	Design přírodního hřiště	51
5.4.5	Estetika přírodního hřiště	52

6	Diskuse	53
6.1	Důvody zájmu o přírodní hřiště	53
6.2	Příležitosti, které přírodní hřiště poskytují	54
6.3	Přírodní hřiště v kontextu podpory pohybové aktivity dětí	57
6.3.1	Zvyšuje pobyt na hřišti přírodního typu pohybovou aktivitu?	57
6.4	Silné a slabé stránky práce	58
7	Závěry	59
7.1	Doporučení pro provozování a tvorbu přírodních hřišť.....	60
8	Souhrn	64
9	Summary	65
10	Referenční seznam	66
11	Přílohy.....	70
11.1	Příloha č. 1 – Ukázka záznamu rozhovoru	70

1 ÚVOD

Diplomová práce zkoumá význam přírodních hřišť v kontextu podpory pohybové aktivity dětí. V době, kdy děti tráví stále více času s digitálními zařízeními (technologemi) a méně času v přímém kontaktu s přírodou, představují přírodní hřiště možnost, jak podpořit zdravý aktivní životní styl a celkový rozvoj dětí (Danišová & Daniš, 2020; Komorowska, 2018; Verstrate & Karsten, 2015).

Práce představuje přírodní hřiště jako prostředí, které podněcuje děti k pohybové aktivitě, tvořivosti, sociální interakci a současně posiluje vztah dětí k přírodě. Zároveň se ukazuje, že pohyb a hry v přírodě mají pozitivní vliv na fyzické zdraví, motorický vývoj, sociální dovednosti a emoční pohodu dětí Chawla (2015). Přírodní hřiště nabízí dětem nejen prostor pro tradiční hry a fyzické vyžití, ale také pro "rizikovou hru", která je důležitá pro rozvoj sebevědomí a schopnosti dětí řídit vlastní chování (Deniz & Cevher Kalburan, 2023). Tato práce poukazuje na přínosy přírodních hřišť pro zdravý vývoj dětí a hřiště přírodního typu představuje jako prostředí, které podporuje pohybovou aktivitu dětí a příležitosti pro dětskou hru, objevování a učení se v přírodě.

Praktická část této práce je zaměřena na analýzu zájmu o přírodní hřiště a pohybové vyžití dětí v přírodě. Zároveň ukazuje hlavní příležitosti, které přírodní hřiště poskytují. Výsledky práce vycházejí z názorů a zkušeností respondentů, pedagogů mateřských škol a pedagogů působících na prvním stupni základních škol, s přírodními hřišti.

Již několik let se podílím na poskytování služeb v oblasti aktivit spojených s pohybem a hrou v přírodním prostředí pro mateřské a základní školy a rodiny s dětmi. Často zaznamenávám poptávku po aktivitách spojených s pobytem, pohybem a hrou v přírodě, a to jak od pedagogů předškolního a školního vzdělávání, tak na sociálních sítích v příspěvcích rodičů. Tato práce přináší výsledky, které mohu přímo využít ve své praxi. Výsledky této práce mi umožní lépe reagovat na potřeby a zájmy dětí, pedagogů i rodičů, a tím efektivněji navrhnout a poskytovat aktivity podporující pohybovou aktivitu a hru v přírodním prostředí.

Vzhledem k tomu, že jsem při studiu materiálů v teoretické části narazila na nedostatek evidence pro hřiště přírodního typu v české odborné literatuře, vycházím v této práci z předpokladu, že názory a zkušenosti pedagogů českých mateřských a základních škol umožní bližší vhled do této problematiky u nás a umožní vytvořit doporučení pro provozování a tvorbu hřišť přírodního typu v našich podmínkách.

2 PŘEHLED POZNATKŮ

2.1 Kontakt dětí s přírodou

2.1.1 Kontakt s přírodou v rozvoji a životě dítěte

Odborníci stále více zdůrazňují význam přírodního prostředí pro rozvoj dětí. Kontakt s přírodou je považován za klíčový faktor, který může výrazně ovlivnit jejich fyzický, emocionální a sociální vývoj. Děti, které tráví více času venku, často vykazují lepší zdravotní stav, vyšší úroveň kreativity, lepší sociální dovednosti a celkově vyšší míru pohody (Daniš, 2016; Chawla, 2015).

Chawla (2015) zkoumá přínosy kontaktu s přírodou a jeho vliv na rozvoj dětských schopností. Ve své práci přizpůsobuje deset základních schopností definovaných Nussbaum (2011) pro potřeby dětského vývoje a spojuje je s přístupem dětí k přírodnímu prostředí. Výzkumná zjištění ukazují, že kontakt s přírodou má pozitivní vliv na různé aspekty dětského vývoje, včetně zdraví, emocí, sociální interakce a kreativity. V souvislosti s rolí přírody v realizaci schopností dětí identifikuje aspekty tělesné, duševní i sociální pohody, well-being:

1. Život

Centrální schopnost: Být schopen žít do konce života normální délky; neumírat předčasně.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Vyšší porodní váha a obvod hlavy.
- Nižší úmrtnost kojenců.

2. Tělesné zdraví

Centrální schopnost: Být schopen mít dobré zdraví.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Nižší výskyt astmatu a alergií v některých prostředích.
- Produkce vitamínu D ze slunečního záření.
- Ochrana před nadměrným slunečním zářením.
- Lepší motorická koordinace a rovnováha.
- Více středně náročné až intenzivní fyzické aktivity.
- Zdravější váha; stabilnější index tělesné hmotnosti.

3. Tělesná integrita

Centrální schopnost: Být schopen se volně pohybovat z místa na místo.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Více chůze a jízdy na kole v ozeleněných plochách nebo blízko parků.
- Svobodná explorace a manipulace s prostředím.

4. Smysly, představivost a myšlení

Centrální schopnost: Být schopen používat smysly a mít potěšení ze zážitků; představovat si, myslet a uvažovat.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Lepší koncentrace; méně nepozornosti a impulzivity.
- Tvořivá hra; nápadité použití přírodních materiálů.
- Bohaté vícesmyslové zážitky v přírodním světě.

5. Emoce

Centrální schopnost: Být schopen mít citovou vazbu k věcem a lidem mimo sebe; cítit škálu emocí; nezažít, aby byl emoční vývoj poškozen strachem, úzkostí nebo omezenými zážitky.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Rozvoj vztahu k místu.
- Zážitky spojené s ekologickým povědomím.
- Zelené útočiště pro emoční obnovu.
- Méně depresí, psychického napětí, stresu; větší pocit energie.

6. Praktické rozumění

Centrální schopnost: Být schopen vytvořit si představu o dobrém a zapojit se do kritického přemýšlení o plánování svého života.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Účast na hodnocení a plánování zdravých prostředí.

7. Příslušnost

Centrální schopnost: Být schopen žít s lidmi a směřovat k druhým; rozpoznávat a ukazovat starost o ostatní lidské bytosti.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Více kooperativní a tvořivé sociální hry.

8. Jiné druhy

Centrální schopnost: Být schopen žít s ohledem na a ve vztahu ke zvířatům, rostlinám a světu přírody.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Přímý kontakt s přírodním světem.
- Učení se o přírodě prostřednictvím průzkumu a zapojení se.

9. Hra

Centrální schopnost: Být schopen smát se, hrát si, užívat si rekreační činnosti.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Vytváření pout k přírodě.
- Dětská hra v přírodě formuje základy pro celoživotní péči o přírodu a v dospělosti pro rekreaci v zelených prostředích.
- Více venkovní hry v zelených čtvrtích.
- Více tvořivé hry v přírodních prostředích.

10. Ovládání vlastního prostředí

Centrální schopnost: Být schopen držet majetek a mít majetková práva; mít právo politické účasti.

Schopnosti spojené s přístupem k přírodě:

- Svoboda využívat nezastavěné, neupravené plochy, které nejsou kontrolovány dospělými.
- Zapojení se do účasti na plánování a navrhování (Chawla, 2015, p. 435).

2.1.2 Nedostatek kontaktu s přírodou

Kontakt s přírodou přináší jedinečné zážitky, které nelze nahradit moderními technologiemi. Jak uvádí Jirásek (2019): „Obyčejné doteky trávy, obyčejná vůně stromů, obyčejné pohledy na horizont, obyčejná zima sněhu, obyčejná vlhkost deště – to vše přináší naprosto neobyčejné prožitky, které nelze nahradit žádnou počítačovou hrou“ (p. 151).

Komorowska (2018) navazuje na knihu „Poslední dítě v lese“ Richarda Louva a jím navržený termín „Nature deficit disorder“ neboli „syndrom deficitu přírody“ a s ním spojené

fyzické a mentální problémy dětí. Uvádí, že důvodů pro nedostatek kontaktu s přírodou je v dnešní době hned několik. Děti mají mnoho úkolů a kroužků, které jim zabírají tolik času, že již nemají prostor jít si hrát ven do přírody. Také přílišná úzkostlivost a obavy rodičů o zdraví dítěte omezují možnosti běžné hry v přírodě. Tyto obavy jsou objektivní, dítě může chytit klíště, při lezení na stromy či při hře s klacky se může zranit. Přesto si rodiče uvědomují, jak je pro jejich děti důležité trávit čas venku. Naráží však také na nechuť dětí jít ven. Děti jsou spokojené u počítače či mobilního telefonu, výlet do přírody nenabízí tak atraktivní a intenzivní zážitky jako počítačová hra (Komorowska, 2018).

Příliš mnoho dětí v současnosti ztratilo příležitost, prostor a čas svobodně si hrát. Došlo to tak daleko, že když někdy tuto příležitost dostanou, ukáže se, že řada z nich dokonce ztratila schopnost si svoji hru svobodně vytvářet. Bez programu dospělých a zábavy z obrazovek neví, co mají dělat (Danišová & Daniš, 2020).

2.2 Pohybová aktivita dětí v přírodním prostředí

2.2.1 Riziko nadváhy a obezity u dětí

Nadměrné ukládání tuku, nadváha a chronické nadměrné ukládání tuku, obezita jsou diagnózami, které zvyšují riziko různých chronických onemocnění a zároveň ovlivňují kvalitu života. Míry nadváhy a obezity nadále rostou u dospělých, dospívajících i u dětí. Podíl dětí a dospívajících ve věku 5–19 let s nadváhou (včetně obezity) se výrazně zvýšil z 8 % v roce 1990 na 20 % v roce 2022. Tento trend byl podobný u obou pohlaví: v roce 2022 mělo nadváhu 19 % dívek a 21 % chlapců. Od roku 1990 do roku 2022 se procento dětí a adolescentů ve věku 5-19 let žijících s obezitou čtyřnásobně zvýšilo ze 2% na 8% celosvětově (World Health Organisation [WHO], 2024).

Dětská obezita je vážným globálním problémem, který vede k mnoha zdravotním komplikacím, jako jsou vysoký krevní tlak, vysoký cholesterol, astma, onemocnění jater, diabetes typu 2, mrtvice a rakovina. K rozvoji obezity přispívají faktory jako špatná strava, nízká fyzická aktivita, stres, socioekonomické podmínky a genetické predispozice (Dudzińska et al., 2022).

Poslední údaje WHO za rok 2022 uvádějí procentní podíl obézních dětí a adolescentů v České republice. Hrubý odhad podílu dětí a adolescentů mezi pátým a devatenáctým rokem věku s indexem tělesné hmotnosti (BMI) vyšším než 1 standardní odchylka nad mediánem je dle referencí WHO 16,9 %. U dívek 14,8 % a u chlapců 18,8 % (WHO, 2024).

Mezi lety 2018 a 2022 byla analyzována prevalence obezity u českých dospívajících v souvislosti se socioekonomickým statutem (SES) rodin. Ve srovnání s dospívajícími z rodin s vysokým SES byla významně vyšší prevalence obezity zjištěna u dospívajících s nízkým SES – u

chlapců 11 % a u dívek 5,8 %. Zásadními uváděnými faktory, které tuto situaci ovlivňují jsou nedostatečná fyzická aktivita, dlouhá doba strávená před obrazovkami, ale také vynechávání snídaně (Sigmund et al., 2023).

V rámci Evropské longitudinální studie těhotenství a dětství (české ELSPAC studie) během osmiletého sledování bylo zjištěno, že děti, které byly ve věku 8 let označeny na základě výchozích charakteristik za obézní nebo s nadváhou, měly oproti svým vrstevníkům s normální tělesnou hmotností jedenáctinásobně vyšší pravděpodobnost, že si tento stav udrží až do věku patnácti let (Zvonar et al., 2022).

Trendy v oblasti podváhy a obezity mezi lety 1990 a 2022 se zabývá nejnovější celosvětová studie. Věk nástupu obezity se v posledních třech dekadách posunul k mladším věkovým skupinám. Mezi důvody, které k posunu vedou je zahrnuto stravování mimo domov, konzumace zpracovaných potravin u školních dětí a adolescentů a dále předpoklad, že některé hry ve volném čase či některé sporty byly nahrazeny sedavým chováním (Phelps et al., 2024).

V současné době, kdy je snadný přístup k nezdravým potravinám a hlavní zábavou mladší generace jsou počítačové hry, je klíčová prevence. Důležitý je multidisciplinární přístup, který by se zaměřil na vzdělávání mladých i dospělých v oblasti zdravé výživy, pravidelné fyzické aktivity a kvalitního spánku (Dudzińska et al., 2022). Zjištění studií poukazují na důležitost včasných cílených intervencí zaměřených na podporu zdravých životních návyků (Sigmund et al., 2023; Zvonar et al., 2022).

WHO (2024) uvádí jako základní příčinu nadváhy a obezity rozdíl mezi příjmem energie a mezi výdejem energie. Stravovací chování a fyzická aktivita jsou tak klíčovými faktory ovlivňujícími dětskou obezitu. Systematický přehled "Děti se dostávají do formy s přírodou" se zabývá vlivem zelených přírodních ploch a prostranství na dětskou obezitu. Vlastnosti zelených ploch, jako jsou jejich blízkost, hustota a jejich vybavení, ovlivňují, jak děti tyto prostory využívají. Kvalitní „zelené“ prostředí podporuje intenzivnější a delší fyzickou aktivitu a zdravější stravovací návyky. Toto prostředí může pomoci předcházet dětské obezitě, pokud je bezpečné, čisté a dostupné, a společnost podporuje aktivní venkovní hru. (ALEJANDRE & LYNCH, 2020).

2.2.2 Vliv venkovního prostředí na pohybovou aktivitu dětí

Systematický přehled studií zabývajících se časem stráveným venku a sedavým chováním a fitness dětí prokázal, že děti ve věku 3–12 let, které tráví více času venku, jsou celkově fyzicky aktivnější a vykazují menší míru sedavého chování. Všechny studie ve výzkumu zahrnuté prokázaly pozitivní účinky na pohybové chování dětí. Tento pozitivní efekt byl pozorován v předškolním i školním věku, mezi děvčaty i chlapci a v různých situacích, od volného času dětí

po aktivitu vedené dospělým. Zjištění zdůraznila význam zařazení času pro nestrukturovanou hru venku do denního programu dětí, stejně jako význam venkovních aktivit během organizovaných programů při péči o děti, neboť přispívá k podpoře zdravého a aktivního způsobu života (Gray et al., 2015).

Valentini & Morosetti (2021) v systematickém přehledu shrnují poznatky sedmi studií z let 2000–2019 zaměřených na pobyt a pohyb v přírodě a jejich pozitivní vliv na fyzický, duševní a sociální vývoj dětí. Výsledky ukazují, že pobyt venku v přírodě má příznivé účinky na fyzickou, mentální a sociální úroveň. Zkoumané studie uváděly zvýšenou úroveň fyzické aktivity ve srovnání s vnitřními prostředím, což vedlo k vylepšení základních motorických dovedností a sociálních interakcí. Potěšení z venkovních aktivit, zlepšení nálady a snížení hladiny stresu dětí má vliv také na proces učení a pozornost dětí. Pozitivní vliv byl pozorován také v oblastech sebevědomí, sebepojetí či ve schopnosti řešit problémy. Současně studie Fjørtoft (2004) uvádí, že hraní v přírodním prostředí stimuluje učení a zvládnutí náročnějších pohybových úkolů více než stereotypní pohyby, a to současně se zapojením dalších schopností.

2.3 Venkovní hra

2.3.1 Hra v rozvoji a životě dítěte

Existuje mnoho pokusů o rozdělení hry do různých typů. Whitebread, Basilio, Kvalja, Verma (2012) shrnují obecné rozdělení do základních pěti typů hry. Každý typ hry souvisí s učením dětí a má hlavní vývojovou funkci nebo zaměření, avšak všechny působí na fyzický, intelektuální a sociálně emoční rozvoj dětí. Zároveň uvádí, že se jednotlivé typy her často prolínají.

- **Hra fyzická**

Fyzická hra je typická aktivní pohybovou (cvičební) hrou, jako je například skákání, lezení, hra s míčem. Tento typ hry se začíná projevovat od druhého roku života a u dětí ve věku čtyři až pět let tvoří přibližně 20 % jejich aktivit. Dalším aspektem fyzické hry je „hrubá/drsná“ hra v sociální interakci. Tato hra obsahuje například kopání, zápasení, pronásledování či válení se po zemi. Projevuje se typicky v předškolním věku dítěte, ale bývá stejně jako většina typů her oblíbená až do dospělosti v kruhu blízkých přátel či rodiny. Předpokládá se, že hrubá hra je mechanismem, kterým se děti učí ovládat agresi v pozitivní sociální interakci a je spojena s rozvojem sociálních a emocionálních dovedností a porozumění. Součástí fyzické hry je dále také hra využívající jemnou motoriku, jako je šití, modelování, stříhání či manipulace s akčními či

stavebními hračkami. Podporuje rozvoj motoriky rukou a koordinace prstů dětí a pomáhá získat dovednosti v oblasti soustředění a vytrvalosti (Whitebread, et al., 2012).

- **Hra s předměty**

Hra s předměty se začíná objevovat v batolecím věku a pomáhá při objevování fyzického světa. Tato hra bývá nazývána také jako „senzomotorická hra“. Postupně do čtyř let věku se vyvíjí do činností souvisejících s tříděním a klasifikací a začíná se projevovat tvořivé chování zaměřené na stavění a konstruování. Hra s předměty bývá často součástí symbolické hry. Děti při tvořivé či stavební hře často vytvářejí příběhy. Hra s předměty je spojena s rozvojem myšlení a schopností řešit problémy. Děti si při ní rozšiřují kognitivní a fyzické dovednosti a strategie dosažením cílů a výzev (Whitebread, et al., 2012).

- **Symbolická hra**

Během prvních pěti let života se dítě začíná učit symbolickým systémům, jako jsou například mluvení, čtení, psaní, malování či hudba. Tyto systémy jsou důležitou součástí hry. Prostřednictvím symbolické hry se rozvíjí schopnost dítěte vyjadřovat a reflektovat zkušenosti, nápady a emoce (Whitebread, et al., 2012).

- **Předstírání/socio-dramatická hra**

Tento typ hry se objevuje kolem jednoho roku věku a je nejrozšířenějším typem hry mezi dětmi. Socio-dramatická hra je spojována s vývojem kognitivních a sociálních dovedností. Bývá vnímána jak „volná hra“, je však náročná na sebeovládání a seberegulaci, neboť děti během hry musí dodržovat společenská pravidla postavy, kterou ztvárňují (Whitebread, et al., 2012).

- **Hra s pravidly**

Děti si již ve velmi raném věku hrají s pravidly a vytvářejí svá vlastní. Můžeme sem zahrnout hru na honěnou, schovávanou, házení a chytání. S postupně zvyšujícím se věkem dětí také intelektuální hry, hry deskové, karetní, elektronické a počítačové a velké množství sportovních aktivit (Whitebread, et al., 2012).

2.3.2 Vliv hry v přírodním prostředí na vývoj dítěte

Každé hřiště, bez ohledu na jeho umístění nebo design, má potenciál nabídnout spektrum rozvojových a vzdělávacích příležitostí (Deniz & Cevher Kalburan, 2023, p. 441). Různorodost aktivit v jakémkoli herním prostoru naznačuje, proč jsou zážitková hřiště důležitá, protože

poskytují rozmanitá místa pro hru, která uspokojují vývojové a sociální potřeby dětí v širokém věkovém rozmezí (King & Gregory, 2022, p. 55). Venkovní hřiště jsou pro rozvoj dětí zásadní, nabízejí totiž příležitosti k různým druhům her, včetně rizikové hry (Deniz & Cevher Kalburan, 2023).

Přírodě blízké zahrady a hřiště v přírodním stylu mají vliv jak na fyzickou, tak na psychickou oblast vývoje dětí. Přírodní prostředí a prvky v něm děti nenásilnou formou vybízejí k volné tvořivé hře a činnostem, při kterých dochází k přirozenému rozvoji (Vošahlíková, 2012). Dle Fjørtoft (2004) poskytuje různorodost krajiny přírodního prostředí širokou škálu herních aktivit. Herní aktivity rozděluje do kategorií na hru funkční, symbolickou a konstrukční, přičemž každá kategorie je spojena s určitými krajinnými prvky. Hra funkční rozvíjející hrubou motoriku se často odehrávala v otevřeném terénu s nižším porostem a rozptýlenou křovinnou vegetací. Děti zde mohly běhat, převalovat se, lézt na stromy či hrát hry vyžadující fyzickou aktivitu. Hra symbolická a konstrukční se objevovala v terénu více zvlněném, se stromy i hustými keři. Zde byly typickými aktivitami lezení po skalách či klouzání na strmějších svazích. Pokud byly stromy větvené k lezení a dostupné ze země, pak byly nalezeny právě v terénu pro symbolickou a konstrukční hru (Fjørtoft, 2004).

Podle Valentini & Morosetti (2021) přírodní prostředí podporuje průzkumnou hru a uvědomění si vlastních znalostí a schopností. Aktivita v přírodě, zahrnující předstírání rolí ve hrách, komunikaci s ostatními a s prostředím, kontrolu emocí a podporu divergentního myšlení, přispívá k celoživotnímu učení a tréninku u mladších generací a k podpoře zdravého životního stylu. Tento názor doplňuje Komorowska (2018), která uvádí, že „hra v lese podporuje děti v získávání vědomostí nejen o přírodě, ale také o matematice, umění a cizích jazycích, o tělesné výchově ani nemluvě“ (p. 75).

Aktivity v přírodě přinášejí dětem značné výhody, včetně zlepšení motorických dovedností a fyzické kondice. Dále se ukazuje, že pobyt v přírodním prostředí pozitivně ovlivňuje mentální zdraví, jako je zvýšení sebevědomí, zlepšení nálady a schopnost řešit problémy (Valentini & Morosetti, 2021). V organizaci aktivit blízkých přírodnímu prostředí uvádí Komorowska (2018) tři zásadní prvky: „umožnit dětem být v přírodě, dát jim dostatek času na seznámení se s přírodním prostředím a udržet rovnováhu mezi vzděláváním a hrou“ (p. 78).

Pro hodnocení venkovního herního prostoru zavádějí Herrington & Lesmeister (2006) sedmistupňovou škálu. Jedním z hodnocených kritérií této škály je také kritérium příležitosti, které zahrnuje prostor pro to něco dělat, tvořit, manipulovat s prvky hracího prostoru. Kritérium „Chance“ či „Příležitost“ také zahrnuje jemnější aktivitu, stimulující spontánní průzkum. Spontánní průzkum, který propojuje fyzický pohyb s myšlením, hraje důležitou roli v přínosu venkovních herních prostor k rozvoji dětí (Herrington & Lesmeister, 2006). Fyzický prostor, který

podporuje spontánní zkoumání, může také snížit úroveň stresu u dětí (Herrington & Lesmeister, 2006, p. 75). Dle Daniše (2016): „Děti, které tráví více času nestrukturovanými aktivitami, jsou také více schopné stanovovat si vlastní cíle a cesty k jejich naplnění, což jsou klíčové schopnosti pro úspěch v jejich dalším životě“ (Daniš, 2016, p. 39).

Zelená hřiště poskytují bohaté prostředí pro celostní rozvoj dětí, nabízejí dynamické zážitky ze hry a intenzivní kontakt s přírodním prostředím Deniz & Cevher Kalburan (2023). Daniš (2016) také uvádí, že „hra nespoutaná pravidly dospělých a kontakt dětí s přírodou jsou spojené nádoby, k oběma dochází současně, když si děti hrají venku“ (p. 39).

2.3.3 Prostředí pro venkovní hru

Celkový charakter, atmosféru a záměry návrhu venkovních hracích prostor shrnují Herrington & Lesmeister (2006) do několika typů:

- Metaforická prostředí hřiště: místa, jejich forma a materiály vyjadřují, připomínají svým designem něco tematického (například evokují prostor cirkusu)
- Pozdní moderna: prostor, který umožňuje sledovat například pohybující se výtah ze střešního hřiště
- Modulární prostředí hřiště: obsahují zakoupené série vybavení, které je pro všechna hřiště stejné, hřiště nejsou originální
- Prostory se změněným účelem užívání: prostory, které byly původně určeny k něčemu jinému, ale byly upraveny tak, aby je mohly využívat děti
- Přírodní (organická) či přírodě blízká prostředí hřiště: tyto prostory jsou utvářeny a obsahují materiály, které jsou vyrobeny ze stromů, tvořeny terénem, skalami a keři a mají klikaté uspořádání. Obvykle jsou postaveny přímo členy místní komunity (Herrington & Lesmeister, 2006).

2.3.4 Percepčně motorický vývoj dětí a podpůrné podmínky prostředí

Hraní venku v přírodním prostředí je spojeno se zdravým vývojem malých dětí. Přírodní hřiště nabízejí rozmanité herní možnosti, které podporují zdravotní přínosy, lásku k přírodě a pro-environmentální chování do dospělosti. Prvky a podmínky těchto hřišť mají významný vliv na rozmanitost a kvalitu herních příležitostí (Loebach & Cox, 2022).

Herrington & Lesmeister (2006) na základě prací Allen and Marotz (2000), Jambor (1990) a Oesterreich (1993) uvádí specifická vývojová měřítka dětí ve věku od tří do pěti let a korelaci těchto měřítek s podpůrnými fyzickými podmínkami venkovního prostředí (Tabulka 1).

Tabulka č. 1

Percepčně-motorická aktivita a podpůrné fyzické podmínky prostředí

Věk a výška	Vývojové milníky	Prvky krajiny
Tři roky 83–109 cm	Pohyb těla	Travnaté svahy pro kutálení Tunely pro prolézání Schody s postupnými stupni Herní zóny propojené schody Dostatečně vysoké a široké zdi, na které lze vylézt
	Házení míče	Oblast s určitým vertikálním ohraničením
	Kopání	Prvky pro možnost míření
	Skákání na jedné noze	Kameny, pařezy nebo cestičky s prvky, na které se dá stoupat
	Chůze po špičkách	Tvrdá zemina
	Jízda na tříkolce	Okružní cesta pro tříkolku
	Lezení nahoru a dolů	Různé výšky a průlezové možnosti pro lezení nahoru a dolů
	Napodobování	Oblasti pro aktivity malých skupinek Zákoutí pro 2 nebo 3 děti Kruhové prostory k následování a napodobování jeden druhého
	Trojbodový úchop (první dva prsty a palec)	Příležitosti k procvičování jemné motoriky, písek, rostliny ke sbírání, prostory na kreslení a malování
	Stavba věží z osmi nebo více bloků	Úložný prostor pro volně umístěné prvky pro hru
Čtyři roky 94–117 cm	Rytmus a časová orientace	Běhání po nerovném povrchu Plochy vydávající zvuk
	Vnímání těla a prostoru	Zrcadla Pískoviště pro tvoření andělů v písku
	Chůze po přímé linii a získávání rovnováhy	Okraje, stěny, kruhy z pařezů, dřevěné trámy a kameny
	Jízda a řízení vozítka na kolečkách s jistotou, zatáčení, vyhýbání se překážkám	Složitější okružní cesty
	Lezení po žebřících, stromech, po vybavení na hřišti	Více míst pro lezení, přístup k lezeckým pomůckám (lana, po všech čtyřech, provazový žebřík)
	Skoky přes 12 cm vysoko a dopad oběma nohama dohromady	Překážky – výsadba nebo jiné objekty pro přeskakování
	Běh, start, zastavení a pohyblivost kolem překážek s lehkostí	Cesty vybízející k následování

	Kontinuální činnost po dobu 10–15 minut	Úložiště, kde zaměstnanci mohou přidávat různé volné součástky do krajiny.
	Nálady se mění rychle a nepředvídatelně	Místa pro ústup Měkká pohodlná místa Škála kvalitních míst odpovídající náladě Snadný a jasný přístup do oblastí
Pět let 99-122 cm	Pohyb ve vzduchu a otáčivé pohyby	Houpačky, tyče na zavěšení se Nízké lavice k zavěšení se
	Chůze pozadu	Různé povrchy pro pohyb Zrcadla
	Učení se skokům s vystřídáním nohou	Chodníky
	Chytá míč na větší vzdálenost	Větší otevřené prostory
	Jezdí na tříkolce nebo kolové hračky s rychlostí a šikovností	Komplex cest pro tříkolky
	Skáče přes nízké předměty	Nízké objekty jako jsou kmeny stromů, které lze hromadit
	Touha učit se novým věcem	Venkovní prostor má elementy změny a šance
	Empatie k ostatním	Rostlinný materiál Domečky zvířat a hmyzu
	Sbírání věcí	Přírodniny Venkovní místa, kam děti přírodniny ukládají
	Potřeba být občas sám	Doupata, skrýše Tichá místa
	Užívá si přátelství, má jednoho nebo dva určité kamarády	Různá velikost herních míst
Složitá symbolická hra	Místa, která se mohou stát jiným místem (vesmírné lodi, kuchyně, ptačí hnízda)	

Herrington & Lesmeister (2006, p. 78)

Podle Herrington a Lesmeister (2006) je možné vytvořit podpůrné podmínky pro percepčně motorickou aktivitu pomocí jednoduchého designu, který lze uplatnit ve většině návrhů herního prostoru. Kotásková (2011) dále rozvíjí tuto myšlenku, když uvádí, že „řešení hřiště je především tvorba prostoru. Vždy je nutno počítat s dětskou fantazií a tvořivostí a ponechat jí dostatečný prostor pro uplatnění. Děti všech věkových kategorií mají mít možnost rozvíjet přirozenou pohybovou aktivitu.“ (p. 61).

2.3.5 Typy venkovní hry

Loebach & Cox (2022) na základě sedmidenního pozorování venkovní hry na velkém přírodním hřišti identifikovaly typy venkovní hry „OPT“ nebo-li „outdoor play types“ a spojovaly

je s určitým chováním dětí. Cílem studie bylo zjistit, jak přírodní hřiště podporuje různé typy venkovní hry dětí a identifikovat prvky a podmínky venkovního herního prostředí, které podporují zdravé herní aktivity dětí. Venkovní typy hry byly zachyceny pomocí nástroje pro pozorování venkovní hry TOPO. Tento nástroj zahrnuje devět kategorií venkovní hry: fyzickou hru, průzkumnou hru, imaginativní hru, hru s pravidly, bio hru, expresivní hru, restorativní hru, digitální hru, a také ne-hru. Typy venkovní hry „OPT“ Loebach & Cox (2022) rozdělují na další podtypy/kombinace her a na základně výzkumu uvádí pozorované typické aktivity, které s daným typem hry souvisí a převažující lokality, kde je daný typ hry na vzorovém přírodním hřišti uskutečňován (Tabulka 2).

Tabulka č. 2

Typy venkovní hry, typické aktivity a převažující prostředí

Typy venkovní hry	Typické aktivity	Nejvíce převažující oblasti
Fyzická (physical) <i>Hrubá motorika (gross motor)</i> <i>Jemná motorika (fine motor)</i> <i>Rovnováha (vestibular)</i> <i>Bojová (rough and tumble)</i>	Lezení nahoru a dolů po balvanech; stavění struktur; běhání po rampách; manipulace s loděmi v potoce; hra s vodou/blátem v kuchyni u potoka; balancování na kmenech, kládách a pařezech, bojování	potok, oblasti pro stavění, svahy, potok, blátoviště, kruh z pařezů
Průzkumná (exploratory) <i>Smyslová (sensory)</i> <i>Aktivní (active)</i> <i>Konstruktivní (constructive)</i>	Prozkoumávání vlastností vody; hledání/zkoušení přírodních materiálů; pozorování divoké fauny; experimentování s objekty ve vodě; plnění/míchání, s miskami bláta, vody, přírodním materiálem, stavění z bambusových struktur, stavění vodních hrází v potoce.	potok, různé oblasti potoka blátoviště, zóna pro stavění, potok
Imaginativní/představivá (Imaginative) <i>Symbolická (symbolic)</i> <i>Sociodramatická (sociodramatic)</i> <i>Fantazijní (fantasy)</i>	Hraní a předstírání s různými přírodními prvky, vaření v „domečku“ nebo „restauraci“; hra na řízení lodi; hra superhrdiny, čaroděje, rytíře, zvířata, na princezny, krále, či příšery.	Různé oblasti blátoviště, potok, různé oblasti

<p>Hra s pravidly (Play with Rules)</p> <p><i>Konvenční (conventional)</i></p> <p><i>Organická (organic)</i></p>	<p>Hra na schovávanou; závody lodiček po potoce; vymyšlené hry; překážkový běh.</p>	<p>Kruh ze špalků, různé oblasti potoka, otevřený prostor</p>
<p>Bio</p> <p><i>Rostliny (plants)</i></p> <p><i>Divoká fauna (wildlife)</i></p> <p><i>Péče (care)</i></p>	<p>Hrabání a sbírání žaludů, dotýkání se a hraní s listy, vonění ke květinám, pozorování a interakce s ptáky ve voliérách a plazy; sledování motýlů.</p>	<p>Různé oblasti, předváděcí oblasti, ptačí klece, rozličné oblasti</p>
<p>Expresivní/výrazová (Expressive)</p> <p><i>Vystoupení (performance)</i></p> <p><i>Umělecká (artistic)</i></p> <p><i>Jazyková (language)</i></p> <p><i>Konverzační (conversation)</i></p>	<p>Zpěv/tanec pro sebe nebo s ostatními; zpívání/mluvení/skládání příběhů; vyprávění vtipů. Společné diskuse s vrstevníky, dospělými, s personálem.</p>	<p>Pódium, promenáda, potok, oblast s kameny, paleo oblast s lavičkami, různé oblasti</p>
<p>Napravující/uzdravující (Restorative)</p> <p><i>Odpočinková (resting)</i></p> <p><i>V ústraní (retreat)</i></p> <p><i>Čtení (reading)</i></p> <p><i>Přihlížení (onlooking)</i></p>	<p>Sedění na balvanech, pařezech, lavičkách; ležení ve stínu, pod stromy/strukturami; čtení knih přinesených s sebou; pozorování ostatních dětí, dospělých s odstupem.</p>	<p>Potok, kruh ze špalků, různé oblasti, kameniště, mezi stromy/keři, u okrajů, na posezeních</p>
<p>Digitální (Digital)</p> <p><i>Zařízení (device)</i></p> <p><i>Rozšířená (augmented)</i></p> <p><i>Vtělená (embodied)</i></p>	<p>Hraní si s mobilním telefonem.</p>	<p>Sedací oblast na pódiu</p>

Ne-hra (Non-play)	Obouvání se, převlékání mokrého oblečení, mytí obličeje/rukou. Jídlo, pití, svačina. Pláč; vyjednávání s odporujícími dospělými, zotavování se z lehkých zranění, procházení kolem herního vybavení, vcházení a vycházení, rozrušení, hledání míst k vyjednávání s rodiči, sbírání přírodních materiálů; vracení herních prvků.	Různé oblasti, často u posezení, u cestiček, otevřených prostranství, výstupní prostory různých oblastí
Péče o sebe (self care)		
Výživa (nutrition)		
Znepokojení (distress)		
Agrese (aggression)		
Přechod (transition)		
Jiné (other)		

Poznámka: V tabulce jsou uvedeny i výrazy v angličtině, které danou hru vystihují. (Loebach & Cox, 2022)

2.4 „Risky play“

„Děti pohání přirozená potřeba učit se nové věci, překonávat překážky, stavět si před sebe nové výzvy, užívat si dobrodružství“ (Danišová & Daniš, 2020). V posledních letech je stále častěji věnována pozornost tomu, jak hry dětí s určitou mírou rizika a přítomnost rizikových prvků na hřištích působí na jejich vývoj (KALBURAN et al., 2023). „Risky play“ nebo také jinak řečeno hra s určitou mírou rizika, může být obecně definována jako „vzrušující a napínavé formy hry, které zahrnují riziko fyzického zranění“ (Sandseter, 2009, p. 3).

2.4.1 Kategorie rizikové hry

Hansen Sandseter (2007) rozděluje riskantní hru na šest základních kategorií:

- Hra ve velkých výškách (nebezpečí zranění při pádu)
- Hra s vysokou rychlostí (nekontrolovaná rychlost a tempo, které mohou vést ke kolizi s něčím nebo někým)
- Hra s nebezpečnými nástroji (které mohou vést ke zranění)
- Hra v blízkosti nebezpečných prvků (kde můžete spadnout do něčeho nebo z něčeho)
- Rough-and-tumble play „bojová hra“ (kde si děti mohou navzájem ublížit)
- Hra, při které mohou děti „zmizet“/ztratit se (Hansen Sandseter, 2007).

Nejčastější pozorovanou rizikovou hrou je lezení. Děti okamžitě využily jakýkoliv prvek v okolí, například stromy, prolézačky, velké kameny, strmé svahy a stráně. Dalším typem riskantní hry spojené s lezením je skákání z výšky, které můžeme popsat jako hru zahrnující „ztrátu kontroly“. Dítě se pustí, padá do jisté míry nekontrolovaně a doufá, že dopad nebude

nepříjemný. Děti tyto způsoby hry popisovaly jako děsivé, ale zároveň zábavné. Hry ve výškách a s vysokou rychlostí reprezentují prvek rizika a vzrušení (Hansen Sandseter, 2007). Děti aktivně vyhledávají vzrušující aktivity, jako je například houpání a skákání z vysokých míst. Lezení do výšek bylo jednou z mála pozorovaných herních situací, do kterých vstupoval dospělý dohled, který tak snižoval objektivní riziko zranění (Sandseter, 2009). Sousedská hřiště v městských částech nabízejí lezení ve výškách omezené výškou pevně instalovaných prvků, zatímco stromy na přírodním hřišti poskytují různé výšky pro lezení, což dětem umožňuje vytvářet si vlastní výzvy (Deniz & Cevher Kalburan, 2023).

Herrington & Lesmeister (2006) došli při pozorování dětí, které si hrály v různých prostředích v dětských centrech ve Vencouveru k pozoruhodnému zjištění. Velice jednoduché prvky, které vytvářely příležitosti k prolézání, procházení a udržení rovnováhy, soužily jako „katalyzátory výzvy“. Děti na nich testovaly své dovednosti (Herrington & Lesmeister, 2006). Podobně, když mají děti volnost ve výběru hry, rizikové hry je přitahují stejně jako běžné hry. Riziková hra byla pozorována ve 20 % všech aktivit během volné hry a probíhala převážně ve venkovním prostředí (Sandseter et al., 2021).

Sandseter (2009) reviduje předchozí výzkumy Sandseter (2007a, 2007b) a rozšiřuje kategorie „risky play“ o sub-kategorie. Tabulka 3 je přehledem různých druhů rizikové hry, na které mohou děti narazit, s popisem rizik a příklady konkrétních aktivit.

Tabulka 3

Kategorie a podkategorie rizikové hry

<i>Kategorie</i>	<i>Riziko</i>	<i>Podkategorie</i>
Velké výšky	Nebezpečí zranění z pádu Skákání z pevných nebo pružných ploch Balancování na vysokých předmětech Houpání ve velkých výškách	Lezení
Vysoká rychlost	Neřízená rychlost a tempo, které může vést ke kolizi s něčím (nebo s někým) Sjezd a bobování s vysokou rychlostí Běhání nekontrolovaně s vysokou rychlostí Jízda na kole s vysokou rychlostí Bruslení a lyžování s vysokou rychlostí	Houpačky s vysokou rychlostí
Nebezpečné nástroje	Může vést k zraněním a ranám Strangulační nástroje: Lana atd.	Řezací nástroje: Nože, pily, sekery
Nebezpečné prvky	Kde děti mohou spadnout do nebo z něčeho Hluboká nebo ledová voda Ohniska	Útesy
Bojová hra	Kde si děti mohou navzájem ublížit Zápasení s holemi atd. Hraní na boj	Zápasení

Zmizet/ztratit se	Kde děti mohou zmizet z dohledu dospělých, ztratit se samy Hrát si sami v neznámém prostředí	Jít prozkoumávat sami
--------------------------	--	-----------------------

Sandseter (2009, p. 7)

Sandseter (2009) určuje dvě základní charakteristiky rizik, které činí „risky play“ rizikovou. Jde o charakteristiky environmentální a individuální, které sleduje ve vztahu k objektivně a subjektivně vnímanému riziku. Environmentální aspekty jsou charakterizovány rysy prostředí, ve kterých hra probíhá, včetně míry dohledu dospělých. Individuální aspekty se týkají způsobů, jakými děti hru provádějí. Zahrnují například skutečnou rychlost, výšku lezení či koncentraci dětí při hře. Toto riziko je modifikováno subjektivním vnímáním rizika samotnými dětmi. Prostřednictvím „risky play“ děti vyhodnocují riziko na základě svých strachů a individuálních schopností, čímž ovlivňují jak environmentální, tak individuální charakteristiky rizika a tím i skutečnou šanci zranění při hře (Sandseter, 2009).

Pro děti je přirozená potřeba učit se novému, stanovovat si nové výzvy a prožívat při jejich dosahování dobrodružství. Na dospělých je hledání či budování prostoru s přiměřeným rizikem, kde mohou děti trénovat svou vlastní sebedůvěru, odhad, objevovat své fyzické i psychické hranice. To vše dle svých aktuálních schopností (Danišová & Daniš, 2020).

2.4.2 „Risky play“ a přírodní prostředí

Čas strávený na přírodním hřišti může rodičům pomoci pochopit, že znečištění dětského oblečení není tak důležité ve srovnání s hodnotou užívání si přírody. Může také přesvědčit, že hraní si s klacíky nebo lezení po stromech a balvanech nemusí být nebezpečné. Na druhou stranu děti, které jsou pohlceny virtuální realitou, mají příležitost objevit, že skutečný svět kolem nich může být také fascinující (Komorowska, 2018, p. 78).

V moderních, urbanizovaných evropských společnostech jsou práva dětí a jejich možnosti hry výrazně omezeny. Tento stav pravděpodobně pramení ze "stresorů" současného života, snahy minimalizovat rizika, odloučení od přírody a vzdělávacího tlaku, s nostalgickou vzpomínkou na "staré dobré časy" (Whitebread et al., 2012). Harper (2017) poukazuje na to, že západní společnost je příliš ochranná a má tendenci vyhýbat se rizikům, což může omezovat zdravý vývoj dítěte. Lesní a přírodní školy do svých programů rizikové hry v přírodě zahrnují. Jde však o podstupování rizika při hraní si na hřišti v přírodě, které je ve srovnání s riziky každodenního života moderní společnosti pro bezpečnost a zdraví dětí minimální.

V roce 2015 bylo vypracováno mezioborovým týmem výzkumníků a dalšími zainteresovanými stranami „Stanovisko k aktivní venkovní hře“ zaměřené na venkovní hru dětí

ve věku tři až dvanáct let. Tato práce shrnuje shodu ohledně ztráty optimální rovnováhy mezi podporou zdraví prostřednictvím aktivního venkovního a rizikového hraní a obavami o bezpečnost dětí z hlediska možného zranění. Presentované stanovisko má sloužit k přeorientování postojů, praxe a politik s cílem podporovat zdravý růst a vývoj dětí (Tremblay et al., 2015).

Deniz & Cevher Kalburan (2023) poukazují na to, že většina moderních dětských hřišť, zejména ve městských čtvrtích, je pečlivě navržena tak, aby minimalizovala rizika. I když je bezpečnost velmi důležitá, nadměrné zaměření na ni může nechtěně omezit dětskou zvědavost, schopnost posuzovat rizika a rozhodovací schopnosti. Dále uvádějí, že je důležité dětem umožnit čelit výzvám a rozvíjet schopnost posuzovat a zvládat rizika. Studie zjistila, že sousedská hřiště v městských částech poskytují jen omezené možnosti pro takové riskantní hry, zatímco přírodní hřiště nabízejí mnoho příležitostí pro tento typ her (Deniz & Cevher Kalburan, 2023).

V závěrečném stanovisku k aktivní venkovní (outdoorové) hře je uvedeno: „Přístup k aktivní hře v přírodě a venku s riziky je nezbytný pro zdravý vývoj dítěte. Doporučujeme zvýšení příležitostí dětí k samostatné hře venku ve všech prostředích - doma, ve škole, v péči o dítě, ve společenství a v přírodě“ (Tremblay et al., 2015, p. 6476).

Harper (2017) uvádí, že je třeba změnit způsob komunikace o rizicích a jejich vnímání společností. Určitá úroveň rizik a výzev pro děti by měla být vnímána jako smysluplná a rozumná, aby se pracovníci v oblasti programů pro děti a mládež nemuseli obávat soudních sporů v důsledku realizace programů zaměřených na hru v přírodním prostředí s riziky.

2.5 Přírodní hřiště

2.5.1 Příroda jako hřiště

Příroda v různých podobách představuje potenciální hřiště pro děti. Přírodní dynamické prostředí jako je les, pobřeží, potok či horská oblast je pro děti stimulujícím výzvoým hřištěm (Fjørtoft, 2004). Zároveň struktura přírodních oblastí a pravidelné změny v průběhu ročních období mají větší vliv než pouhé organizované prostředí. Tyto faktory poskytují prostředí pro vytváření a iniciování nových her, kde jedinec pocítuje svou integraci do celku a zároveň aktivně formuje nové znalosti, dovednosti a schopnosti. Podobně jako u lidí jsou v přírodě ceněny rozdíly a rozmanitost, což přispívá k celkové hodnotě udržitelného ekosystému (Valentini & Morosetti, 2021). Komorowka (2018) k tomu dodává, že díky různorodým proměnám přírody v průběhu roku mohou být dětmi stejná místa objevována stále znovu.

2.5.2 Přírodní hřiště - upravené přírodní prostředí

Na přírodním hřišti je nejdůležitějším herním vybavením právě příroda, krajina a její terén. Přírodní prostředí je zde hlavní atrakcí. Rostliny, stromy a keře, které děti při hře využívají, hrají významnou roli při vytváření smysluplného a interaktivního zážitku (Verstrate & Karsten, 2015). Přírodní hřiště jsou jakýmsi mezistupněm, do jisté míry nahrazují přírodní prostředí. Přináší přírodní prvky, které jsou však navrženy tak, aby poskytovaly dětem bezpečnou hru blízko přírodě ve středu měst, obydlených oblastech či ve školách a školkách (Komorowska, 2018).

Snahou přírodních hřišť je poskytnout dětem dobrodružnou a „svobodnou“ hru v přírodním prostředí a přiblížit jim, jak „opravdová příroda“ vypadá, chutná, voní. Přesto však přírodní hřiště nabízejí předem plánované a pečlivě regulované prostředí. Přírodní hřiště jsou místa, kde mohou být děti hlasité, špinavé a experimentovat, ale vždy jen do určitých mezí. Jejich design snižuje rizika spojená s přirozeným hraním na přijatelnou úroveň odstraňováním jedovatých rostlin, ostrých hran a hlubokých vod. Výsledné přírodní hřiště nabízí dohled, dětskou bezpečnost a silně stylizované pojetí „přírody“ a „divočiny“ (Verstrate & Karsten, 2015).

Ve své analýze rychlého růstu přírodních hřišť v Nizozemí na počátku 21. století Verstrate & Karsten (2015) uvádějí, že přechod k přírodnějším formám hry souvisel s „novými“ představami o tom, jak přiblížit děti přírodě a naučit je vyrovnávat se s riziky. Hru v upraveném přírodním prostředí považují za efektivní způsob, jak děti na tyto situace připravit. Ekologické hraní v přírodě bylo součástí mezinárodního ekotrendu „zpátky k přírodě“. Přírodní hřiště jsou prezentována jako kompromis mezi tradičními hřišti městských částí a nostalgickou vzpomínkou dospělých na hraní si v dětství v přírodě. Jako kompromis nabízející kontrolované a regulované prostředí pro opětovné seznámení dětí s přírodou (Verstrate & Karsten, 2015).

Přírodě blízká hřiště, která byla součástí výzkumu ve Vencouveru byla dle Herrington & Lesmeister (2006) obvykle postavena přímo členy místní komunity. Podobně ve vývoji přírodních hřišť v Nizozemí hráli důležitou roli mladí rodiče dětí. Rodiče a zároveň profesionálové v různých oborech, kteří začali budovat zelená přírodní hřiště jako alternativu k dosavadním možnostem hry pro své děti (Verstrate & Karsten, 2015).

2.5.3 Charakteristiky přírodních hřišť

Hlavní společné charakteristiky přírodních hřišť podle Verstrate & Karsten (2015) zahrnují:

- Krajinu a její terén jako hlavní herní vybavení: Přírodní prostředí je hlavní atrakcí.
- Hra s vodou: Zahrnuje prvky jako potoky, čerpadlové systémy nebo bahnité břehy.

- Kameny a kamenné stupně: Umožňují přístup na malé ostrovy a podporují stavění hrází, bahnitých tůňek.
- Nevhodnost přímých linek nebo asfaltových cest: Přírodní hřiště preferují nerovný terén a přírodní cesty.
- Významná role vegetace: Stromy, rostliny a keře jsou zásadní, děti si hrají na spadlých kmenech, šplhají na stromy, mohou sbírat ovoce a bobule.
- Vzdělávací aspekt: Přírodní hřiště nabízejí vzdělávání o přírodních procesech, původu potravin a roli místní divoké přírody pro ekosystém.
- „Příroda jako hlavní událost“: většina přírodních hřišť je však doplněna o další herní vybavení (Verstrate & Karsten, 2015).

2.5.4 Design a prvky hřišť přírodního typu

Důležitou roli promyšleného designu hřišť v podpoře růstu dětí zdůrazňuje německá studie Deniz & Cevher Kalburan (2023). Naznačuje potřebu prioritizovat přírodně orientovaná hřiště, která maximalizují možnosti pro riskantní hru (Deniz & Cevher Kalburan, 2023). Podobně Valentini & Morosetti (2021) doporučují navrhování a vytváření strukturovaných hracích ploch, které zajistí dětem přívětivější zelenou architekturu, která bude podporovat průzkumné hraní, pohybové aktivity přispívající k fyzickému a mentálnímu zdraví či podněcovat divergentní myšlení skrze kreativní hry. Takové prostředí pro kulturu pohybu venku by mělo být tvořeno za spolupráce designérů, terapeutů, pedagogů, absolventů pohybových věd a samozřejmě i samotných dětí. (Valentini & Morosetti, 2021). Neopomenutelným faktorem, který umožňuje přístup dětí k přírodnímu hernímu prostředí je dle Traynor et al. (2022) také umístění a dostupnost přírodního prostoru v městském prostředí, například doprava na místo.

Pro porozumění přírodnímu hernímu prostředí rozpracovali Cox et al. (2018) metodu behaviorálního mapování, která zaznamenává herní chování dětí a jejich interakce s prostředím ve venkovním nebo přírodním herním prostředí. Vytvořili flexibilní protokol, který lze přizpůsobit pro zaznamenávání různorodých aktivit a sběr detailních informací o těchto prostředích. Díky mapování je možné porovnávat dětské chování v různých venkovních prostředích a podmínkách a pochopit prvky, které vytvářejí bezpečné a stimulující herní prostory. Pochopení těchto prvků pomůže při navrhování přírodních herních prostor, které podporují zdraví dětí, usnadňují jejich vývoj a budují pozitivní vztahy s přírodou (Cox et al., 2018).

Nástroj pro tvorbu přírodního herního prostoru zohledňující vývojové potřeby dětí „TOPO“ (Tool for Observing Play Outdoors), vytvořily Loebach & Cox (2020). Tento nástroj lze použít v kompaktní nebo rozšířené verzi, aby vyhovoval různým požadavkům studií a prostředí.

Nový nástroj představuje významný posun ve schopnosti důkladně a efektivně zkoumat a navrhovat venkovní herní prostory, které nabízejí rozmanitější a kvalitnější herní možnosti, podporující zdravý vývoj dětí ve všech aspektech.

Jak přírodní venkovní hřiště podporují různorodé formy hry dětí a přispívají k jejich rozvoji se zaměřily Loebach & Cox (2022). Zjistily, že rozmanité přírodní prostředí, včetně jeho různorodého terénu, podporuje téměř všechny typy venkovní hry a nabízí dětem příležitosti se do těchto her zapojit.

Klíčovými prvky podporujícími hru jsou součásti přírody, jako stromy, balvany, pařezy, klády různých velikostí, voda, hlína či bláto. Tyto přírodní prvky motivují děti k fyzické aktivitě a kreativitě a pomáhají rozvíjet širokou škálu dovedností, včetně motoriky, řešení problémů a sociální interakce. Děti mají při venkovních hrách tendenci zapojovat do svých aktivit volné přírodní prvky, jako jsou kameny, větve nebo listí, častěji než vyrobené předměty, jako jsou náčiní či hračky. Volné prvky v přírodě podporují kreativitu a tvorbu vlastních her. Studie je základem pro návrhy podpůrnějších a kvalitnějších venkovních herních prostředí. (Loebach & Cox, 2022). Studie Cox et al. (2018), Loebach & Cox (2020), Loebach & Cox (2022) mohou podpořit informovanost o takovém designu hřišť, který by pro děti poskytoval stimulující herní prostředí vysoké úrovně a příležitosti pro rozmanité typy hry.

2.5.5 Přírodní versus klasická hřiště

Přírodní hřiště jsou dle Verstrate & Karsten, (2015) součástí širší a postupně se rozšiřující infrastruktury zaměřené na dostupnost zeleně a přírody pro děti z měst a příměstských oblastí. Tato infrastruktura zahrnuje ozeleněná školní hřiště, lesy, pěstební zahrady, dobrodružné stezky a ekoparky.

Přírodní a klasická hřiště mohou být vzájemně porovnávána podle různých kritérií. Herrington & Lesmeister (2006) během pětileté studie identifikovaly kritéria pod názvem „Seven Cs“, tedy sedmistupňovou škálu pro určení vlastností hřišť. Studie si kladla za cíl zjistit, které konkrétní faktory venkovního prostředí mají vliv na kvalitní hru a rozvoj dětí v raném dětství. Škála „Seven Cs“ hodnotí hřiště podle následujících vlastností:

1. Charakter (Character): Charakteristika prostoru pro venkovní hru.
2. Kontext (Context): Zahrnuje například množství dětí hrajících si na hřišti vzhledem k jeho velikosti; mikroklimatické podmínky, jako je umístění vzhledem k základní rovině terénu; stupeň průhlednosti z herního místa do okolního prostředí; slunná místa a místa poskytující stín.

3. Propojenost (Connectivity): Fyzická, vizuální a kognitivní propojenost hracího prostoru jako celku, (včetně alternativních cest/tras), která svým uzpůsobením pomáhá dětem porozumět hracímu prostoru.
4. Změna (Change): Zóny pro hru skupiny, ale také prostor umožňující soukromí, být sám. Překrývání se zón hřiště, přesun volných herních prvků mezi zónami hřiště. Role vegetace.
5. Šance/Příležitost (Chance): Příležitost něco dělat, tvořit, manipulovat s prvky v herním prostoru.
6. Jasnost (Clarity): Přehlednost herního prostoru, jeho propojenost.
7. Výzva (Challenge): Pohybové a kognitivní výzvy, které herní prostor poskytuje (Herrington & Lesmeister, 2006).

Německá studie provedená Deniz & Cevher Kalburan (2023) se zaměřila na porovnávání kvality a příležitosti pro riskantní hru mezi zelenými hřišti v městských parcích či přírodních oblastech a mezi sousedskými tradičními hřišti v hustě osídlených oblastech. Zjistili, že zelená hřiště obvykle poskytují vyšší kvalitu a širší škálu příležitostí pro riskantní hru než sousedská hřiště. Zelená hřiště nabízela bohatší možnosti, zejména pro hru blízko potenciálně nebezpečných prvků. Oba typy hřišť poskytovaly zážitky jako lezení, skákání a balancování, ale na hřištích v tradičních hřištích v sousedství byl pro takovou riskantní hru prostor omezený (Deniz & Cevher Kalburan, 2023).

Srovnávací studie, kterou realizovala Fjørtoft (2004) se zaměřila na porovnávání motorické kondice a koordinace u dětí ve věku pěti, šesti a sedmi let. Jedna skupina dětí si hrála v přírodním prostředí, zatímco druhá skupina využívala tradiční hřiště. Výsledky studie ukázaly, že děti hrající si v přírodním prostředí vykazovaly významný nárůst motorické kondice a dosahovaly lepších výsledků v rovnováze a koordinaci ve srovnání s dětmi hrajícími si na tradičním hřišti. Tyto výsledky naznačují, že krajinné prvky přírodního hřiště ovlivňují fyzickou aktivitu dětí při hře a motorický vývoj dětí (Fjørtoft, 2004).

Přírodní hřiště také poskytují možnost volné hry v přírodním prostředí a s přírodním prostředím a zároveň nabízejí formy vzdělávání o přírodních procesech růstu a rozkladu, původu potravy a úloze místní fauny, jako jsou hmyz, hlodavci, králíci, včely a další, v ekosystému“ (Verstrate & Karsten, 2015). Volná, nestrukturovaná imaginativní hra má rovněž zásadní význam pro sociální zdatnost, zvládání stresu a budování kognitivních dovedností, jako je řešení problémů. Děti samy volnou hru iniciují a vytvářejí, přičemž zapojují představivost, fantazii, vyměňují si role a bojují mezi sebou pro radost ze hry (Wenner, 2009).

2.5.6 Podpora hry a vzdělávání v přírodě

Traynor et al. (2022) se zaměřili na zkoumání dopadů přírodně zaměřených programů raného vzdělávání a péče na dětské zdraví a pohodu. Výsledkem jejich práce je logický model, který shrnuje klíčové vstupy potřebné pro jednotlivé aktivity dětí a jejich pozitivní vliv na dětské zdraví a pohodu. Tento model je určen k dalšímu rozvoji odborníky a hodnotiteli v oblasti raného vzdělávání a venkovní hry v různých specifických prostředích. Jeho cílem je usnadnit pochopení a zvážení programů před jejich realizací a financováním (Traynor et al., 2022).

Logický model programu center raného vzdělávání a péče v přírodě zahrnuje následující vstupy, aktivity, výstupy a výsledky:

Předpokládanými vstupy jsou odborně vyškolení pracovníci k podpoře venkovní hry a učení, počet rodičů zapsaných dětí do přírodně orientovaných programů, místa jako parky, lesy a dobrodružná hřiště, otevřené prostory, trávy, plochy, kopce, stromy a jejich koruny, volně ležící přírodní materiál (klacíky, kameny, listí), dopravu na venkovní místo (veřejná doprava, autobus, minibus, chůze), zdroje, jako jsou plachty, lana, šátky, volné prvky (kamera, vysílačka), potřeby (jídlo, nápoje, oblečení), venkovní vybavení (toaleta) (Traynor et al., 2022).

Aktivity programu zahrnují volnou hru (funkční - běh, lezení, pohybová aktivita, konstrukční - volné části a vedené vychovatelem, imaginativní - dramatická a sociodramatická hra), zkušenosti s přírodou (interakce s přírodou, zkoumání/pozorování volně žijících zvířat, průzkum jejich prostředí, sběr odpadků), učení (kameny s čísly a příběhy, hry na procvičování paměti), hodnocení rizik (vymezení hranic a co dělat v „rizikových“ situacích) a oběd (ohniště) (Traynor et al., 2022).

Výstupy sledují četnost, intenzitu a dobu trvání fyzické aktivity, ručně vyrobené výrobky z přírodnin, četnost a dobu hry (samostatně, s ostatními a s přírodními možnostmi), četnost a dobu epizod dramatické hry „s předstíráním“, četnost a dobu zapojení do přírodního prostředí, četnost a dobu vzdělávacích aktivit, čas oběda a stravování a identifikovaná rizika a přispění k nastavení hranic (Traynor et al., 2022).

Krátkodobé výsledky v modelu zahrnují výsledky na kognitivní úrovni (kognitivní flexibilita, kreativita a představivost, sebeovládání, pozornost, řešení problémů, fyzická sebedůvěra), fyzické výsledky (fyzická aktivita, vývoj hrubé motoriky, spánek) a výsledky na úrovni sociální, emoční a environmentální (sociální a emoční rozvoj, environmentální uvědomění, tolerance k počasí). Střednědobé očekávané výsledky v modelu zahrnují udržení zdravé váhy dětí, zlepšení studijních výsledků, výchovu zodpovědných občanů, kterým záleží na životním prostředí, a zlepšení duševního zdraví. Celkový dopad modelu zahrnuje lepší zdraví a pohodu dětí v klíčových

oblastech vývoje: fyzické, kognitivní, sociální, emocionální a environmentální (Traynor et al., 2022).

Model také bere v potaz kontextuální faktory, jako jsou lokalita venkovního herního prostředí; konkrétní model zařízení pro rané vzdělávání a péči (v městské čtvrti nebo zcela outdoorový) ovlivňující čas strávený venku; vnímání, přesvědčení a kultura rodičů v souvislosti s hrou a učením venku; terén a krajinu (kopce, nízké větve stromů atp.) ovlivňující způsob, jakým se děti zapojují do venkovních aktivit. Tyto kontextuální faktory mají dopad na dětský vývoj (Traynor et al., 2022).

Logický model předpokládá, že rodiče si mohou dovolit zápis do zařízení raného vzdělávání a péče a oblečení (pokud je vyžadováno), mají přístup a mohou poslat své dítě do přírodně zaměřeného zařízení raného vzdělávání a péče blízko domova, mají čas a zdroje připravit dítěti oběd s sebou. Předpokládá také, že venkovní prostředí má řadu možností a přírodních prvků, děti jsou zcela zapojeny do aktivit a zaměstnanci zařízení jsou vyškoleni v poskytování vzdělávání založeného na přírodě (Traynor et al., 2022, p. 6).

Tématem významu přírodního prostředí pro děti a jejich komplexní rozvoj se zabývá také publikace „Děti venku v přírodě: ohrožený druh?“ Daniš, (2016) se zde zaměřuje na to, jak zvýšit povědomí a vzdělání o významu kontaktu dětí s přírodou pro jejich zdravý vývoj a učení v kontextu České republiky. V publikaci uvádí příklady organizací či kampaní v České republice, které v rámci své činnosti organizují či nabízejí aktivity související s přístupem, hrou a vzděláváním v přírodě. Příklady lze obecně shrnout takto:

- Lesní mateřské školy
- Programy pro výuku v zahradách/parcích
- Pobytové programy v přírodě pro školy
- Programy s ekologickou výchovou
- Projekty zaměřené na kontakt s přírodou ve městě
- Questingové programy v krajině
- Český skauting (Daniš, 2016).

3 CÍLE

3.1 Hlavní cíl

Hlavním cílem této práce je analyzovat důvody zájmu o přírodní hřiště pro potřeby provozování či tvorby přírodních hřišť, a to z pohledu pedagogických pracovníků mateřských škol a prvního stupně základních škol.

3.2 Dílčí cíle

- 1) Zjistit postoje a názory pedagogických pracovníků mateřských škol a prvního stupně základních škol na hřiště přírodního typu.
- 2) Zjistit, jaké jsou pedagogickými pracovníky MŠ a ZŠ subjektivně pocíťované přínosy či mínusy hřišť přírodního typu pro děti.
- 3) Vytvořit doporučení pro potřeby provozování či tvorby přírodních hřišť.

3.3 Výzkumné otázky

- 1) Jaké jsou dle pedagogických pracovníků MŠ a ZŠ hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště?
- 2) Jaké jsou hlavní příležitosti, které dle pedagogických pracovníků MŠ a ZŠ přírodní hřiště poskytují?
- 3) Zvyšuje pobyt na hřišti přírodního typu pohybovou aktivitu dětí?

4 METODIKA

4.1 Charakteristika skupiny respondentů

Skupina respondentů je složena z oslovených pedagogických pracovníků zařízení předškolního vzdělávání a prvního stupně základních škol, kteří mají zkušenost s návštěvou hřiště přírodního typu.

Pro výzkumnou část této diplomové práce byly osloveni čtyři pedagogové z mateřských škol a čtyři pedagogičtí pracovníci z I. stupně základních škol, se kterými byl realizován rozhovor.

Pedagogové byli osloveni osobně, telefonicky, formou e-mailu nebo textové zprávy přes aplikaci messenger. Výzkumný soubor je sestaven z oslovených pedagogů, kteří byli ochotni se do výzkumu zapojit. Z důvodu zachování anonymity je osm respondentů dále uváděno jako R1-R8 (Tabulka 4).

Tabulka č. 4

Skupina respondentů

Respondent	Pracovní působnost	Pohlaví	Věk
R1	Vedoucí učitelka mateřské školy	žena	49 let
R2	Učitelka na I. stupni základní školy (vyučuje tělesnou výchovu, pracovní činnosti)	žena	44 let
R3	Učitelka na I. stupni základní školy; vedoucí školní družiny (vyučuje výtvarnou výchovu, zpěv)	žena	57 let
R4	Asistentka pedagoga na I. stupni základní školy	žena	34 let
R5	Učitelka na I. stupni malotřídní základní školy, zástupce ředitele školy (vyučuje tělesnou výchovu, prvouku, matematiku, český a anglický jazyk)	žena	51 let
R6	Učitelka v mateřské škole	žena	51 let
R7	Učitelka v mateřské škole na mateřské dovolené	žena	35 let
R8	Ředitelka mateřské školy	žena	46 let

4.2 Metoda sběru dat

Pro získání podkladů/dat pro praktickou část této práce jsem využila metodu semistrukturovaného rozhovoru. Pro vedení rozhovorů jsem použila předem stanovenou osnovu rozhovoru s nestandardizovanými otázkami. Tuto osnovu jsem konzultovala s vedoucím

práce. Metodu semistrukturovaného rozhovoru jsem volila z důvodu hlubšího porozumění názorům a zkušenostem vybrané skupiny respondentů – pedagogických pracovníků se zkušeností s hřišti přírodního typu. Zároveň mi tato metoda umožňovala flexibilitu v průběhu vedení rozhovoru. V případě, že se chtěl respondent k některé otázce/tématu vrátit, zápis jsem dle něj doplnila.

Otázky byly formulovány a řazeny tak, aby daly prostor k vyjádření názoru a zkušenosti dotazovaného pedagoga a byly mířeny ke zodpovězení výzkumných otázek. Odpovědi respondentů jsem přímo v průběhu rozhovoru zapisovala do osnovy rozhovoru, předem připravené v textovém souboru Microsoft Word.

Rozhovory trvaly 30–55 minut, probíhaly formou osobního setkání, telefonického spojení nebo volání přes aplikaci Messenger. Na počátku rozhovoru jsem respondentu vždy seznámila s tématem této práce a upřesnila jsem, že v rozhovoru půjde ryze o jeho vlastní názory a zkušenosti. Každého respondentu jsem vždy ujistila o anonymitě a požádala ho, zda mohu v práci použít jeho pracovní zařazení a věk. Pracovní zařazení a věk jsem pak uvedla v poznámce u každého rozhovoru, přesně dle sdělení respondentu, zároveň uvedeno v tabulce č. 4 „Skupina respondentů“. Před položením první otázky jsem každému respondentovi sdělila, že budu pořizovat přesný záznam odpovědí přímým zápisem do předem připravené osnovy v Microsoft Word. Pokud mi trval zápis déle a já to sdělila, respondenti se často vyjadřovali v tom smyslu, že mají možnost si odpověď lépe promyslet. Pokud jsem se opozdila v zápisu, jejich odpověď jsem přesně zopakovala a respondenti navazovali dalšími myšlenkami.

Na závěr každého rozhovoru, po zodpovězení poslední otázky, jsem každému respondentovi poděkovala za ochotu, za zajímavé názory a zkušenosti. Zároveň jsem také zdůraznila užitečný přínos k této práci.

4.2.1 Osnova rozhovoru

Datum / čas (délka trvání rozhovoru) rozhovoru – podoba/forma setkání

Respondent R...; pracovní pozice/zařazení; věk

- Jaké jsou Vaše dosavadní zkušenosti s hřištěm přírodního typu? V ČR i zahraničí.
- Co bylo hlavním impulzem pro návštěvu přírodního hřiště? Proč tam přijeli?
- Co si pod pojmem hřiště přírodního typu představíte?
- Jaká jsou/byla vaše očekávání od přírodního hřiště?
- Byla tato očekávání naplněna?
 - V čem ano?

- V čem ne?
- Jaké poskytuje dle vašeho názoru jiné možnosti či příležitosti než běžné hřiště?
Poskytuje je vůbec?
- Jaké jsou podle Vás hlavní přínosy?
- V čem vidíte přínos/efekt takového typu hřiště?
 - pro pedagoga
 - pro Vaší MŠ
 - pro rodiče
- v čem vidíte přínosy/efekt pro děti?
- V čem ne?
Něco proti?
- Pozorujete u dětí rozdíl:
 - v pohybové aktivitě klasické hřiště versus přírodní hřiště?
 - v interakci mezi dětmi?
 - v kreativitě?
 - případně v čem dalším?
- Jak celkově hřiště přírodního typu hodnotíte?

4.3 Metoda analýzy dat

Na základě doslovných zápisů a pečlivého nastudování všech osmi rozhovorů jsem vytvořila základní seznam kódů, které jsem v průběhu analyzování rozhovorů dále doplňovala. Zajímavé, společné, časté či podobné myšlenky, názory a zkušenosti pedagogických pracovníků jsem označovala a přiřazovala je k jednotlivým kódům. Kódování, označování a přiřazování jsem realizovala v textovém souboru Microsoft Word. Na základě kódování a slučování některých kódů jsem následně identifikovala hlavní témata, kategorie, které tvoří strukturu kapitoly „Výsledky“ (Hendl, 2005).

Po kategorizaci jsem ke každému tématu zpracovala text, který vychází z výpovědí jednotlivých respondentů a doplnila ho o dokreslující důkazní citace respondentů k danému tématu.

5 VÝSLEDKY

5.1 Výzkumná otázka 1: Jaké jsou hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště?

5.1.1 Nové zážitky a rozmanité vyžití

Tato práce se zaměřuje na identifikaci hlavních důvodů zájmu o přírodní hřiště. Všichni respondenti uvádí jako jeden z důvodů návštěvy přírodního hřiště možnost poskytnout dětem **rozmanité vyžití, nový zážitek** či změnu prostředí.

Respondentka 2 poukazuje na to, že přírodní hřiště nabízejí: „*Jiné nápadité prvky než u obyčejných hřišť.*“ (R2). Změna prostředí je důležitá i pro respondentku 1, která hledá pro děti ve školce alternativu k tradičním, rodiči vyhledávaným atrakcím, jako jsou zábavní parky: „*Jela jsem tam, protože to bylo něco jiného, než zprostředkovávají rodiče. Ti vyhledávají atrakce, zábavní parky.*“ (R1). Respondentka 3 dodává, že cílem návštěvy přírodního hřiště bylo, aby děti: „*... poznaly zase něco jiného, aby měly jiné vyžití.*“ (R3).

Respondentce 7 se na přírodním hřišti: „*... líbí, že je to zase nějaká změna pro ty děti, je to něco jiného a taková ta volnost pohybu tam.*“ (R7), což naznačuje, že kromě nových zážitků hrají roli také větší volnost a prostor pro pohyb. Podobně respondentka 5 uvedla, že pro děti může být přírodní hřiště určitě: „*...nový zážitek, jiný, než když chodíme pořád na stejné travnaté hřiště nebo na umělku. Myslím si, že pro děti z města je to ještě větší zážitek, ty nemají k tomu lesu tak blízko.*“ (R5).

Respondentka 8 očekává také novou inspiraci a vyzkoušení prvků, které by mohla využít při pedagogických aktivitách ve školce. Přírodní hřiště umožňují: „*Poznat něco jiného, něco nového, něco, co neznám, co jsem ještě neviděla. Aby si to děti mohly zkusit a nemuseli jsme to hned kupovat. Všechny tyhle prvky jsou dost drahý.*“ (R8).

5.1.2 Přístup k přírodě a hra v přírodě

Dalším identifikovaným důvodem pro návštěvu přírodních hřišť je **přístup k přirozenému přírodnímu prostředí a hra v přírodě**. Pedagogové v rozhovorech často zmiňovali, že kontakt s přírodními prvky nabízí dětem odlišné zkušenosti oproti tradičním hřištím či aktivitám ve vnitřním prostředí. Respondentka 6 poukázala na důležitost přímého kontaktu dětí s přírodními prvky: „*Určitě, aby si děti vyzkoušely hru s přírodními prvky. Hlavně děti z města nemají toho tolik k dispozici. Aby děti měly přístup k těm přírodním prvkům.*“ (R6).

Respondentka 5 zmiňuje rozdíly mezi přírodním a běžným hřištěm, kde přírodní prostředí poskytuje jedinečnou atmosféru a materiální podmínky: „*To soužití s přírodou, pohyb v přírodě,*

i ty zvuky jsou tam jiné než na normálním hřišti, podklad není tvrdý jako na normálním hřišti.“ (R5). Podle respondentky 3 je čas strávený venku v přírodě pro děti atraktivnější: *„Rychleji to utíká, když jsme venku. Ty děti se v přírodě líp zabaví než v družině.“* (R3). Respondentka 4 zdůrazňuje, jak pozitivně děti z města reagují na nové zkušenosti v přírodě: *„Děti z města to v té přírodě tolik neznají a najednou na nich vidíš, jak jsou z toho nadšený.“* (R4).

5.1.3 Pohybová aktivita

Jedním z hlavních důvodů zájmu o přírodního hřiště je dle pedagogů **možnost pohybového využití a fyzické aktivity** pro děti různých věkových kategorií v přírodním prostředí. Respondenti očekávají, že přírodní hřiště nabídnou dětem déletrvající zábavu a pohybové využití. Respondentka 2 k tomu uvádí: *„Čekám, že se děti zabaví na delší dobu, že to není na chvíli, že je to hned nepřestane bavit.“* (R2). Tento názor doplňuje respondentka 8 s přáním, aby děti měly během výletu příležitost k pohybu: *„Aby se děti mohly trochu hýbat na tom výletě, aby to nebylo statický a mohly se na výletě trochu hýbat.“* (R8)

Konkrétně sportovní využití pro děti hledala na přírodním hřišti respondentka 3: *„Šla jsem s dětmi za sportovním využitím.“* (R3). Respondentka 2 pozoruje, že přírodní hřiště jsou atraktivní pro děti různého věku a nabízejí jim možnost cílené fyzické aktivity: *„Děti se tam těší, i malé i velké.... Mohou si i zaposilovat. Je to i pro větší děti.“* Dále dodává, že přírodní prostředí udržuje děti déle zabavené: *„Na těchhle přírodních se více zabaví i větší a víš, že se za půl hodiny nezačnou nudit.“* Kromě toho upozorňuje na výhody, které přírodní hřiště přináší do výuky: *„V rámci školy je to změna prostředí. Můžeš děti zapojit jinak než řízený tělocvik.“* (R2).

5.1.4 Prostor a volnost pohybu

Dalším pedagogovy v rozhovorech často zmiňovaným důvodem pro volbu návštěvy přírodního hřiště je **prostor a volnost pohybu**, který tato hřiště nabízejí ve srovnání s klasickými hřišti. Respondenti popisují, jak mohou být klasická hřiště přeplněná a ohraničená, což omezuje možnosti dětí volně se pohybovat a užívat si různé aktivity. Omezení shledávají také ve využití jednotlivých atrakcí, ty oblíbené bývají na tradičním hřišti přeplněné. Na přírodním hřišti se dají aktivity rozprostřít. Dle respondentky 1: *„Je tam hlavně ten prostor.... Asi ten prostor je pro mě vyhovující, že si nešlapou po hlavách a v podstatě se o ně nemusíš starat, nemusím je pořád napomínat, tam nelez.... Myslím si, že na klasickém hřišti dětem chybí prostor.“* (R1). To podporuje i názor respondentky 2, která uvádí, že: *„Je to na větším prostoru, nepotkáš se tam s padesáti lidma. Dá se ty aktivity rozprostřít.“* (R2).

Na problémy s přetížením oblíbených atrakcí poukazuje respondentka 4: „*Na klasickém hřišti se tlačí u jedné třeba oblíbené atrakce, třeba lanovka a předbíhají se.*“ (R4). Respondentka 1 popisuje komerční hřiště jako: „*chaos, protože je tam moc lidí...Na hřišti tě děsí, že na jednu atrakci se nahrne spousta dětí.*“ (R1).

Respondentka 4 dokonce uvádí, že se na klasickém hřišti cítí jako v „kleci“, zatímco přírodní hřiště umožňují být s dětmi: „*Na klasické hřišti s mými dětmi to vnímám jako klec, do které je vypustíš. Sedneš si venku a pozoruješ je přes plot, zažila jsem, že ani nebylo kam si sednout. Na přírodním hřišti můžeš být s nimi.*“ (R4).

5.1.5 Vzdělávací hodnota a přesah do výuky

Jak ukázaly rozhovory s pedagogy v této práci, důvod zájmu o návštěvu je také **vzdělávací potenciál** přírodních hřišť a **přesah do klasické výuky**. Přírodní hřiště poskytují jedinečné prostředí pro vzdělávání v přírodě a o přírodě, což dětem umožňuje interaktivní a zážitkové poznávání.

Dle respondentky 1 je přírodní hřiště místem, kde se děti mohou dozvědět více o přírodě a zároveň si prakticky vyzkoušet práci s různými materiály: „*Dozví se více o přírodě, můžou použít různé materiály.*“ (R1). Respondentka 4 zdůrazňuje přínosy pro děti z městského prostředí, které na přírodním hřišti mohou narazit na zcela nové zážitky a poznání: „*Děti, které žijí ve městě uvidí třeba zvířata, která předtím neviděly. Učitelky je můžou seznamovat s něčím, co ve městě neznají a děti si při tom pohrají.*“ Uvádí také příklady interaktivních her, jako je například pexeso ze dřeva, které pomáhají dětem poznávat součásti přírody, stromy, zvířata: „*Poznávání třeba stromů. Třeba to dřevěné pexeso, poznávání zvířat, stromů.*“ (R4).

Respondentka 5 uvažuje nad tím, že přírodní hřiště mohou mít ještě větší vzdělávací hodnotu, pokud jsou v nich začleněny edukativní prvky. Představuje si, že by na hřišti mohla být rozmístěna vzdělávací stanoviště s úkoly a otázkami o přírodě: „*Asi by tam měly být věci i po teoretické stránce, nějaké vzdělání o přírodě. Po stromech třeba úkoly, otázky, co se týče lesní zvíře a podobně a z druhé strany stromu třeba odpověď. Aby děti mohly projít zábavnou trasu, ale aby se i něco dozvěděly.*“ (R5).

5.2 Výzkumná otázka 2: Jaké jsou hlavní příležitosti, které přírodní hřiště poskytují?

5.2.1 Podpora kreativity a samostatnosti

Co se týče hlavních příležitostí, které přírodní hřiště poskytují, z rozhovorů s pedagogy mateřských a prvních stupňů základních škol vyplynulo, že přírodní hřiště vnímají jako **prostředí podporující kreativitu a samostatnost** dětí.

Respondentka R1 vnímá přírodní hřiště jako: „*Prostor pro fantazii, mohou si hru dotvořit samy.*“ (R1). Respondentka 3 doplňuje, že na přírodním hřišti: „*Hrajeme různé hry a děti tam hry i samy vymýšlí.*“ (R3). Respondentka 7 srovnává příležitost přírodního prostředí s klasickým hřištěm, které dle ní neumožňuje větší výběr prvků ke hře: „*Na normálním hřišti, když je přestane bavit kolotoč nebo houpačky, už nevymyslí žádnou další hru. Tam si hrají s těmi přírodninami, to jsme byli..., tam měli nějaké dřevěné kvádry, tam si vyhrají, staví. Na normálním vlastně nemají ani pomůcky k té tvořivé hře.... Dají se tam hrát i nějaké kolektivní hry.*“ (R7).

Respondentka 3 uvádí, že si děti samy hru vymýšlí na jakémkoli venkovním hřišti: „*Když jsme venku, a to na jakémkoli hřišti, tak si ty hry většinou vymýšlí samy.*“ (R3). Respondentka 5 je oproti tomu toho názoru, že na přírodním hřišti je prostor pro jiné činnosti, které mohou podporovat jiné typy kreativity než ty, které jsou možné na klasickém hřišti: „*Na normálním se to nedá, na přírodním jinými činnostmi by se mohla ukázat jiná kreativita.*“ (R5).

Pedagogové se v oblasti příležitostí hřišť přírodního typu nejčastěji shodovali na možnosti stavění, objevování a interakci s přírodním prostředím a přírodními materiály. Přírodní prostředí poskytuje možnost využití přírodních materiálů k různým typům her. Děti „... *sbírají klacky a šermují spolu, nabírají větvemi bláto. Holky trhají kytky a pletou věnečky, z lupenů vyrábí a skládají, hlavně na podzim třeba kytice.*“ (R3). „*Vezmeš je ven a stačí jim kus klacku nebo lézt po kládě, cokoliv. Na přírodním hřišti, když nemůžou k jedné věci, jdou a najdou si něco jiného. Mají to hrozně rádi, třeba to stavění domečků.*“ (R4).

Respondentka 6 upozornila na důležitost hry s přírodninami a s volnými prvky pro zručnost dětí a jejich interakci s přírodním prostředím: „*Určitě aby si děti vyzkoušely hru s přírodními prvky. Hlavně děti z města nemají toho tolik k dispozici. Aby děti měly přístup k těm přírodním prvkům. Aby si mohly vyzkoušet nějakou zručnost s těmi přírodními prvky, zatloukačky, třídění materiálů, prohazovačky. Aby si ty přírodní materiály mohly vzít do ruky, osahaly si je.*“ (R6).

Interakce s přírodními materiály a s přírodním prostředím dle respondentů stimuluje fantazii a představivost. Respondentka 7 uvedla, že děti: „*Rozvíjejí fantazii a představivost, když*

si tvoří s kameny, přírodninami, což na normálním hřišti, kde je třeba pevný povrch není, tam není s čím.“ (R7). Stejně tak respondentka 1 potvrzuje, že: „To je ta fantazie, něco si posbírají, přenesou si to. Šišky, větvičky.“ (R1). Možnosti přírodních hřišť pro rozvoj fantazie dětí shrnuje respondentka 8: „Určitě bych řekla, že to přírodní hřiště jim poskytuje daleko víc podnětů než to uměle vytvořené. Ty podněty děti kolikrát děti vnímají úplně jinak než my. Ty přírodní prvky kolikrát chápou jinak, dají se pochopit jinak, než je chápeme my. Normální hřiště, tam je to daný a jasný. Myslím si, že ty přírodní mají větší možnosti pro rozvíjení fantazie dětí.“ (R8).

5.2.2 Pohybová aktivita a koordinace

Pedagogové v rozhovorech spatřují příležitost přírodních hřišť v podpoře **pohybové aktivity a koordinace pohybu**. Podle jejich názoru poskytuje přírodní prostředí prostor, který podporuje rozvoj motorických dovedností, koordinaci pohybu a rovnováhu. Jedna z respondentek, R3, uvedla: „Pohybově se tam děti vyžijí. Vidím, že se děti zdokonalují, třeba v té koordinaci pohybu, když třeba někam lezou.“ (R3). Respondentka 7 ještě zdůraznila: „Určitě víc ta koordinace pohybu a samostatnost. Musí se víc snažit, víc se soustředit. Musí se snažit zdolat nějakou překážku. Než jako na normálním hřišti, kde si sedne na kolotoč a někdo ho točí, nic nedělá.“ (R7).

Příležitost přírodního hřiště vidí respondentka 8: „V tom, že jsme na čerstvém vzduchu. Děti mají dost pohybu, který potřebují. Mají možnost volný hry, která je po nás požadovaná inspekci, aby měli možnost vlastního výběru her a aktivit. Rozvíjíme u nich hrubou motoriku, jemnou motoriku, koordinaci pohybu.“ (R8). Respondentka 5 zmiňuje v oblasti pohybové aktivity dětí jako příležitost přírodních hřišť: „Souznění s přírodou, aby se děti uměly v přírodě pohybovat, aby nebrkali, aby koordinovaly pohyb svého těla, vyrovnávali se s překážkami, balancovaly. Pro městské děti je problém, když šlápnout do mraveniště. Pro ně to musí být určitě zážitek. Je to něco jiného než pohyb na rovině.“ (R5)

5.2.3 Vyrovnávání se s výzvami

Přírodní hřiště dle respondentů umožňují dětem učit se **překonávat fyzické překážky a rozvíjet samostatnost při zvládnutí náročnějších pohybových úkolů**. Jak uvádí jedna z respondentek R7 „Ty děti se tam více učí samostatnosti a zvládat překážky.“ (R7). Další pedagog R8 k tomuto tématu dodává: „Třeba přelézt strom, jak tu překážku zdolat, přeskočit potok.“ (R8).

Respondenti, pedagogové mateřských a základních škol pozorovali, že děti z měst mají problémy s pohybem v přírodním terénu, což dokládá následující výpověď respondentky 6: „No právě jsme měli možnost pozorovat i na výletě v lese, že jen kořeny v lese byly problém, než si

zvykly na ten pohyb v terénu. Bylo vidět, že často nenavštěvují ten les. Měli problém i s chůzí přes kořeny. Neznají nástrahy přírody nebo toho lesa. Chvilku trvalo, než si zvykly. Po určité době už to vzaly na vědomí, že musí ty nohy zvednout. U nás ve městě není možnost využívat taková hřiště, bylo to pro ně nové.“ (R6).

Z výpovědí respondentů také vyplývá, že přírodní hřiště je prostorem pro **rozvoj odvahy a schopnosti vyrovnávat se s obavami** z přirozeného nebezpečí, které může příroda obsahovat. Jak uvádí respondentka 5: „Myslím si, že to přírodní hřiště by mělo velký plus v tom, že by se ty děti hlavně městské začaly sžívat s tou přírodou, přestaly by se obávat, když by to zkoušely opakovaně. Třeba ty, které nikam nejezdí. Může to být pro děti obrovský zážitek nebo také obava. Zezačátku se můžou bát, ale plus začnou to poznávat a ujistí se, že je to v té přírodě super a že to pro ně může být zábavnější než obezděný obdélník, na kterém teď sportujeme.“ (R5).

Respondentka 6 je toho názoru, že zkušenosti získané na přírodním hřišti mohou děti využít v dalších aktivitách: „Že si mohou natrénovat pohyb v takovém prostředí, který potom využijí při setkávání se s překážkami, třeba při túrách nebo v nějakých kroužcích, nebo pobyt v přírodě, třeba na táboře, mají alespoň nějakou zkušenost.“ (R6).

Zkušenost se svým vlastním synem sdílela respondentka 7: „Hlavně jsem očekávala, jak na to bude reagovat můj syn na tu změnu hřiště. Vždycky to mělo úspěch. Vždycky chtěl třeba pomoci přejít po kládě, nebo pomoc při skákání přes špalky. Ale pak měl radost, začal to zvládat sám. Bavilo ho to.“ (R7).

Děti mají na přírodním hřišti dle většiny respondentů možnost volby a účasti na aktivitách dle svých aktuálních schopností. Jak popsala respondentka 2: „Pařezy vedle sebe, musíš to přeskakovat jako balvany v řece, můžeš si vybrat cestu složitou, snadnější.“ (R2). Respondentka 1 zdůraznila přínosy užívání přírody jako takové, jen s minimálními úpravami s ohledem na bezpečnost: „Jen využití přírody s minimálními úpravami. A omezit nebezpečí. Hru dětí bez našeho zásahu. Nechat je vylézt na strom adekvátně věku.“ (R1).

Respondentka 6 se domnívá, že děti jsou na přírodním hřišti více opatrné a obezřetné než na hřišti klasickém, ale opakovanými návštěvami přírodního hřiště by byly v pohybu více sebevědomější: „Je to rozdíl mezi malými a většími dětmi. Když dělají nějakou věc poprvé, tak jsou opatrné. Třeba i na žebřinách na hřišti, jsou opatrné. Intenzita pohybu je na klasickém hřišti sebevědomější. Kdybychom vyráželi častěji na přírodní, tak by si určitě taky zvykly. Je to možná i tím, že i my jsme obezřetnější, když někde vyrazíme poprvé.“ (R6).

Respondent 1 uvádí také možnost setkání se s netradičními prvky hřiště: „Třeba oheň, kdy jim to zprostředkujeme ve školce? Jednou za rok?“ (R1).

Dle respondenta 5 se děti projevují na přírodním hřišti jinak než na hřišti klasickém a pedagog může lépe pochopit prožívání dítěte: „Podněty v přírodě jsou jiné než na klasickém

hřišti, dítě se chová jinak.... „Děti se můžou jinak projevit a můžou vyvstat věci, které já na normálním hřišti nevidím. Naopak můžeme zjistit, že děti mají strach z výšky nebo se jim to líbí. To se na rovině klasického hřiště nepozná.“ (R5).

5.2.4 Sociální interakce a spolupráce

Dle respondentů přírodní hřiště podněcují společnou hru a týmovou spolupráci dětí. Uvádí, že děti společná hra v přírodním prostředí baví a navzájem si pomáhají. Pedagog, respondentka 6 pozoruje rozdíl mezi vnitřním a vnějším prostředím v zapojení se dětí do společné hry a interakce s přírodními prvky: *„Tak poslední tři roky o ty přírodní prvky nejeví takový zájem. Možná je to tím, že to zkusíme ve třídě. Když jdeme do přírody, tak to dělají moc rády. Když jdeme do přírody, ve venkovním prostředí stavíme domečky, tam je to moc baví a spolupracují třeba při té stavbě.“ (R6).* Respondentka 1 uvedla: *„Musí se dohodnout na tvorbě něčeho, pomoci si navzájem. Na ostatních hřištích jsou všichni solo.“ (R1).* Další pedagog R5 v rozhovoru uvádí: *„Pro děti by to byla novinka, něco nového, bavilo by je to, nadšený by byly. Určitě i ty děti se zase sblíží. Byl by tam volnější pohyb. Děti by se pohybovaly a chovaly jinak, po jiné stránce než v klasických hodinách tělocviku.“ (R5).*

Respondentka 8 vnímá podmínky přírodního hřiště jako vhodné prostředí pro nácvik komunikace a spolupráce mezi dětmi: *„Ale i spolupráci dětí, když se mají na něčem společně domluvit. Tak se rozvíjí i vztahy v tom kolektivu. Máme jednotřídku od dětí malých tříletých až po děti, které mají odklad, starší děti pomáhají mladším. V tom je určitě přínosem, na tom se to dá krásně trénovat v těchhle podmínkách.“ (R8).* K tomu respondentka 7 konstatuje: *„V té školce, ty starší děti tam můžou pomáhat těm mladším.“ (R7).*

Respondentka 3 zmiňuje také možnost volby mezi individuální a skupinovou aktivitou. Možnost být sám, tvořit sám nebo s ostatními dětmi: *„Někdo si jde a sám si vyrábí z přírodnin a jiné děti si zase hrají nějakou hru.“ (R3).*

V oblasti sociální interakce respondenti uvádí pozitivní přínos přírodních hřišť pro rodiny s dětmi. Zmiňují větší možnost zapojení rodičů do herních aktivit a pozitivní vliv na budování vztahu mezi rodiči a dětmi. Respondentka 6 zmiňuje také možnost navazování nových kontaktů a pozitivní vliv na soudržnost lidí: *„Pro rodiče... i tudy vede cesta, nejen zahlcení dítěte, když jedou do parku s hranolkama...“ (R1).* Respondentka 5 dodala: *„I kdyby tam chodily i rodiny s dětmi. Navazování nových kontaktů, známostí, budovala by tam soudržnost lidí, s tím to tady teď není moc dobré. Třeba by je příroda stmelila.“ (R5).*

Respondentka 7 uvedla důležitost kontaktu s dospělými při společné aktivitě na přírodním hřišti: *„Třeba i ten kontakt s dospělým. Když je tam mladší dítě, tak se musí zapojit i ti rodiče. Na*

normálním hřišti se sklouzne na skluzavce, tady na tom přírodním třeba potřebuje trochu pomoc. Tak třeba i ten kontakt s tím rodičem, můžou být víc spolu, když to beru z naší zkušenosti. To není, že bychom si tam sedli a nechali syna bez pomoci. Záleží to i na tom, jaké jsou tam prvky. Přijde mi, že i ti rodiče se musí víc zapojit s dítětem.“ (R7).

Přínos přírodního hřiště pro rodiny s dětmi shrnuje respondentka 5: *„Myslím si, že to může být opravdu užitečný, přínosný těm dětem, rodinám. Může to být fajn, v dnešní době, když děti sedějí a koukají do mobilu, do počítače.“ (R5).*

5.2.5 Prostředí pro učení

Jak pedagogové z mateřských škol, tak pedagogové z prvního stupně základních škol v rozhovorech zmiňují možný přesah návštěvy přírodního hřiště do běžného vyučování. Zážitky a poznatky z přírodního hřiště lze integrovat do vzdělávacích aktivit a obohatit je: *„Třeba si vezměte, že v prvoukách se hodně učíme o lese, o přírodninách, tak by to bylo efektivní i do nějaké výuky, prakticky se tam učit. Vidím ten přínos do výuky. Pro děti by to byla novinka, něco nového, bavilo by je to, nadšený by byly.“ (R5).* Respondentka 8 doplnila: *„Abychom tam mohli vložit nějaké tematické dny, když se to dá využít i v rámci výuky.“ (R8).*

Pedagogové vnímají návštěvu přírodního hřiště jako inspirující a podnětnou pro další výuku a aktivity s dětmi. Respondentka 1 poznamenala: *„Taky prostor pro učitelky, pro inspiraci, pak to můžeme rozvíjet ještě týden dva v MŠ ...“ (R1).* Další učitelka uvedla: *„Hodně s dětmi i vyrábíme ze sebraných přírodnin, třeba mandaly.“ (R3).*

Dle respondentky 6 přírodní hřiště podporují smyslové poznání prostřednictvím přímé interakce s přírodními materiály. Podle ní se vnímání přírody smysly nedá ničím nahradit. Uvedla: *„Určitě by to mělo být převážně z přírodního materiálů, ze dřeva a aby tam bylo dostatek toho materiálu k dispozici, což podporuje smyslové vnímání, ty prožitky. Co děti prožijí, to si lépe zapamatují. Jsou tam nejenom prolézačky. Třeba si myslím pro děti hru s kameny a hru s vodou.“* Myšlenku smyslového vnímání ještě rozvádí: *„Samozřejmě více to vnímání. Třeba jen ty smyslové chodníky, nebo si zout boty na mechu. Vnímání materiálů, té přírody hmatem, to smyslové vnímání, po kamínkách to se ničím nenahradí.“ (R6).*

5.2.6 Prostředí pro aktivní odpočinek v přírodě

Dle respondentů přírodní hřiště poskytují možnost být v přírodním prostředí na čerstvém vzduchu. Respondenti zmiňují často právě výhody a prospěšnost pobytu na čerstvém vzduchu pro děti i dospělé. Dalším zmiňovaným přínosem přírodních hřišť je možnost relaxace jak pro

děti, tak pro dospělé. Pedagogové i rodiče se mohou do hry v přírodě zapojit a užít si ji spolu s dětmi.

Jak uvádí respondentka 3: „*Děti i já upřednostňujeme pobyt na čerstvém vzduchu, je to pro děti prospěšné.*“ (R3). Další respondentka dodala: „*Děti mají možnost si odpočinout. Poslouchat přírodu, často posloucháme, dotknout se, hledáme. Ta příroda má spoustu možností, poskytuje pestrou nabídku aktivit.*“ (R8).

Někteří pedagogové si všimli, že některé děti preferují venkovní prostředí kvůli tichu a klidu: „*Některé děti ani nemají rády hluk v družině, jsou radši venku.... Přijdeme z oběda a děti se stále ptají - půjdeme už ven? Určitě je to příjemnější a lepší být venku na čerstvém a zdravém vzduchu. Děti to víc baví venku než uvnitř.*“ (R3). Respondentka 5 poznamenala: „*Může to pro ně může být ukrotnej relax obrovskej.*“ (R5).

Pedagogové si také pochvalují, že přírodní hřiště poskytují prostor pro relaxaci i pro ně samotné: „*Je to v přírodě a i já jako učitelka si tam více odpočinu.*“ (R2). Respondentka 4 uvedla: „*Bývá to volně přístupné. Je to vyžití i pro děti i pro nás dospělé.*“ (R4).

Často zmiňováno je také zapojení dospělých do her na přírodním hřišti: „*Vždy když tam jsem, tak si to taky prolezu. ... se těším a vždy jdu okruh s dětmi. Jsem hravá. Je to i aktivní relax pro dospělé.*“ (R2). Respondentka 1 dodala, že: „*Pokud je na přírodním hřišti program, učitelka se nemusí angažovat, nechá se vést programem. Plus se tam taky uvolníme.*“ (R1).

Respondentka 4 vnímá přírodní hřiště jako jedno z nejlepších míst pro děti: „*Pro děti je to jedna z nejlepších věcí, co může být. Já osobně, kdybych si měla vybrat, tak hřiště v přírodě.*“ (R4).

5.2.7 Budování vztahu k přírodě

Prostřednictvím blízkého kontaktu s přírodním prostředím se děti učí, jak se chovat v přírodě a k přírodě. Pedagogové naznačují, že pobyt na přírodním hřišti napomáhá dětem porozumět ekologickým principům a rozvíjí jejich vztah k životnímu prostředí.

Respondentka 7 uvedla: „*Už jen to, že poznávají tu přírodu. Učí se, jak se k té přírodě chovat. Už i jen k těm prvkům, snažit se to neničit, třeba domečky z proutí, neolamovat je.*“ (R7). Další učitelka R6 dodala: „*Zase to přírodní. Je to v přírodě z ekologického materiálu, ve školce si o tom povídáme, děti seznamujeme s různými materiály, co to je pro nás jako lidi, žijící na naší planetě. Třeba plasty, že nejsou zcela vhodné.*“ Zmínila také, že děti: „*Mají možnost si obhlédnout to prostředí, vymyslí, kam by se mohla veverka schovat, prohlíží si detaily v té přírodě.*“ (R6).

Respondentka 7 popsala, jak děti interagují s přírodou: „*Třeba strom, olamují, štourají do něčeho. Trhají kytky, začnou je rozhazovat, ty na ně křičíš ať to netrhají, takový běžný školkový den, ale učíme je, jak se chovat k přírodě.*“ (R7).

Pedagogové také uvádějí v souvislosti s přírodním hřištěm, že děti objevují nové věci a učí se, jak se správně chovat k přírodě v rámci projektů a environmentální výchovy: „*Takový jen ten přirozený život v souladu s přírodou. Tady se snažíme děti učit, jak se mají k přírodě chovat. Ted' máme projekt „uklidíme Česko“. Děti nám říkají, že doma na to „není čas“. Ty děti objevují s námi věci, které by ve spoustě případů ani nepoznali. Rodiče čekají, až jim to ukážeme my.*“ (R8). Respondentka 6 dále uvedla: „*Naše školka je zapojena do environmentální výchovy, jedna naše kolegyně má speciální kurz, a i my ostatní se v tom vzděláváme.*“ (R6).

5.3 Výzkumná otázka 3: Zvyšuje pobyt na hřišti přírodního typu pohybovou aktivitu dětí?

5.3.1 Rozdíl v pohybové aktivitě

V porovnání s klasickými hřišti uvádí respondentky, že na přírodním hřišti dětí stráví delší čas aktivním pohybem. Tradiční hřiště podle nich nabízí předem jasně dané vyžití, zatímco přírodní hřiště umožňuje dětem objevovat a tvořit hru samostatně.

Respondentka 1 poznamenala: „*... překvapuje mě, že zapomenou na to, jaké je počasí a pohybují se ve větru, dešti, což by nemohly na nějakých železných skluzavkách. Těm dětem i těm zhýčkaným to stačí.*“ (R1). Učitelka tělocviku zdůraznila: „*... že se ty děti mohou hýbat. I ty děti, které se moc nehýbou si to jdou vyzkoušet, vidí to u druhých.*“ (R2).

Zajímavý postřeh uvedla respondentka 1: „*Na klasickém hřišti, vrhnou se do toho vybijí se za prvních pět minut, pak sedají lehají, začnou vzdychat, nevědí jak pokračovat, ale na přírodním hřišti, nevíme co je vlastně žene, ale pořád objevují něco nového. Na normálním hřišti mají všechno naservírováno, vylezou, slezou. Na přírodním je prostor hru tvořit, hrát si na něco. Ta energie je úplně jiná. Začnou se bavit a řídit i větší děti, je stále si co dokazovat.*“ (R1).

Dle respondentky 2 vede k delší době strávené na přírodním hřišti také větší plocha a prostor hřiště: „*Podle toho, jak je to hřiště velké. Pokud malé přírodní tak nepoznáš rozdíl. Pokud velká plocha, stráví tam víc času.*“ (R2).

Přírodní hřiště nabízejí oproti tradičnímu hřišti více příležitostí k různým formám pohybu. Jedna respondentka R4 poznamenala: „*Ty děti jsou pořád třeba v lese, venku. Děti můžou dělat spoustu jiných věcí, než se třeba jen houpat na atrakcích. Běhají si po lese, lezou po kládách. Nejsme zavření v kleci za plotem, kde nic jiného než na houpačky nemůžou.*“ (R4). Další učitelka R3 přidala: „*Děti to baví i na normálním hřišti, třeba pískoviště nebo i na hřišti sportují. Když jsme v přírodě, v lese, děti staví domečky. Hrajeme třeba na schovávanou.*“ (R3). Podobně respondentka 4 dodává: „*V přírodě, v lese jsou děti venku. Líbí se mi na tom, že nejsme zavření v*

„kleci“. Děti si můžou stavět domečky z větví, cokoliv. Co můžou než houpačky a klouzačky na normálním hřišti? Tady to má větší využití, můžou si hrát mezi sebou. V lese na lesním hřišti první, co musíme, tak přelézt lávky, prolézt lesem.“ (R4). Větší volnost pohybu uvádí učitelka R7: „Určitě větší volnost pohybu než na klasickém hřišti. ..., je to něco jiného a taková ta volnost pohybu tam.“ (R7). Na přírodním hřišti se dle respondentky 3: „Děti se opravdu zabaví. Jdeme do lesa a oni jdou hned stavět domky, uvidí posed a hned na něj jdou vylézt.“ (R3).

5.3.2 Interakce s přírodním prostředím

Přírodní hřiště dle pedagogů v této práci přibližují přirozené přírodní prostředí. Poskytují možnost překonávání přírodních překážek a umožňují jiné formy pohybu než klasické hřiště.

Jedna z učitelek R6 uvedla, že: „Zase záleží jak by to hřiště bylo koncipovaný, ty přírodní prvky se dají využít třeba k lezení, je to přizpůsobeno realitě, lezení do výšky, prolézání, překonávání překážek. Je to to, co nás běžně obklopuje. Ty přírodní hřiště nahrazují tu přírodu, kopírují takovou tu naši přírodu.“ (R6).

Dle názoru respondentky 5 jsou přírodní hřiště vhodná i pro: „... děti, které nebaví klasický tělocvik, sport je nebaví, tak pro ty zrovna by bylo dobré šplhat někam. Je to o jiných aktivitách sportovních. To by zase ty žáky zaujalo jinými možnostmi. Jiným typem pohybu. Házení šiškami, přecházení klády, skákání přes potůček v lese.“ (R5).

5.3.3 Vliv na fyzický vývoj

Přírodní hřiště a využití jejich přírodního terénu zlepšují dle dotazovaných pedagogů pohybové schopnosti a dovednosti. Děti si v přírodním prostředí trénují fyzickou zdatnost: „Musí se více soustředit na svůj pohyb, třeba lezení po kládách, zlepšují si koordinaci toho pohybu.“ (R7). Respondentka 6 zhodnotila přírodní hřiště jako: „Prostředí, se kterým se běžně nesetkávají, třeba i kláda, když se položí na zem, tak udržování rovnováhy. Trénují si pohybovou zdatnost.“ (R6).

V celkovém hodnocení hřišť přírodního typu respondentka 8 uvádí ve vztahu k pohybové aktivitě, že: „Rozvíjí děti nejenom v pohybu, to je důležité. Co vidíme, větší část dne jsou s námi ve školce a odpoledne si sednou k mobilu nebo tabletu a pohyb se nechává jen u nás a je hotovo. Takže každý pohyb je dobrý.“ (R8).

5.4 Přírodní hřiště a jejich design

V této kapitole se zaměřím na identifikaci důležitých aspektů pro provozování a tvorbu přírodních hřišť v kontextu dílčího cíle 3 této práce: **„Vytvořit doporučení pro potřeby provozování či tvorby přírodních hřišť“**.

5.4.1 Rozvoj přírodních hřišť

Z rozhovorů vyplývá, že respondenti pozorují nárůst počtu hřišť přírodního typu v zahradách, při mateřských školách, na venkově i v příměstských či turisticky oblíbených horských oblastech. Jedna respondentka označuje nárůst hřišť přírodního typu dokonce jako „boom“: *„...mám pocit je to teď takový boom hřišť přírodního typu.“* (R2). Pro další jsou přírodní hřiště něčím novým: *„Když jsem děti měla malý, tak to dřív nějak nebylo, nezaregistrovala jsem to.“* (R5). Respondentka 7 má zkušenost s hřišti přírodního typu z pedagogického působení ve školce a od kolegyně učitelky: *„No a vlastně ze školky, tam se ta hřiště taky začínají rozjíždět, ale teď na mateřské nemám takový přehled, ale vím od spolužaček, že ve školkách se teď začínají dělat alespoň nějaké prvky takových hřišť.“* (R7).

Nákup prvků z přírodních materiálů je finančně nákladnou záležitostí. Při budování přírodních hřišť pomáhají také dotace. V případě respondentky 8 bylo vybudováno hřiště přírodního typu v zahradě mateřské školy za podpory MAS (místní akční skupiny): *„... my jsme si udělali takové přírodní hřiště u školky přes Mas (místní akční skupinu) mikroregion, udělali jsme si část zahrady. Na ní máme usazené prvky přírodního typu. Jsou to vesměs prvky z akátu. Lanový most ve výšce, děti se drží lana ve výšce, pak kladina, pak tam máme přírodní kopec a z toho kopce máme skluzavku, na ten kopec se leze po takové lehké hodně nenáročné horolezecké stěně. Potom hobití domeček, taková roura v zemi v kopečku, vyhloubený otvor. Děti si tam můžou zalézt, schovat se. Pak v rohu hmyzí domeček, krmítko na kůlu. No a nejdražší prvek projektu, velký výukový altán.“* (R8).

5.4.2 Dostupnost přírodních hřišť

Respondentky, se kterými byly realizovány rozhovory v této práci působí v mateřských a základních školách v obcích či městysech a uvádí, že příroda jako taková je pro ně dostupná: *„Na venkově máme větší nabídku, přirozenou nabídku přírodního prostředí. Takového toho, co si lidi ani nevážjí, že to mají, máme dnes a denně součástí života.“* (R8). Pouze jedna dotazovaná respondentka 6 působí v mateřské škole ve městě a zmiňuje nedostatečný přístup dětí

k přírodnímu prostředí. Přála by si: „*aby děti k tomu přírodnímu prostředí měly ve městě přístup. Ten prožitek, přístup i dětí z města.*“ (R6).

I přes přístup k přírodě se všichni pedagogové shodují na menší dostupnosti přírodních hřišť. Respondentka 1 to komentuje: „*Kdybych ho měla v dosažitelné vzdálenosti, byla bych tam s dětmi pořád. Když máme možnost vyrazím s dětmi do přírody, k potoku, do lesa.*“ (R1). Další uvádí, že: „*Je škoda, že to nemáme u nás u školy. Když už, museli bychom někam zajet.*“ (R2). Přání lepší dostupnosti hřišť přírodního typu a náročnost dlouhého cestování s dětmi zmiňuje také respondentka 4: „*Aby to bylo blízko, aby se člověk nemusel s dětmi trmácet dvě hodiny někam.*“ (R4). Respondentka 6 v souvislosti s dostupností hřišť přírodního typu konstatuje: „*Není moc u nás ve městě kam vyrazit.*“ (R6).

5.4.3 Provozování přírodních hřišť

Aby přírodní hřiště splňovalo očekávání respondentů, měl by hrát roli v jeho vybavení a údržbě provozovatel. Hřiště by mělo být vybaveno základním zázemím: „*Když už je to v přírodě, tak už i posezení. Můžeš tam strávit půl dne a máš si kde sednout, možná i nějaké přístřeší. V uvozovkách zázemí. Děti si můžou někde sednout, dát si třeba svačinu.*“ (R4).

Z reakcí respondentů vyplývá, že pokud není, kdo by se staral o pořádek v upraveném přírodním prostředí, není možné ho plně a volně využívat. Běžné je setkat se s poházenými odpadky či psími exkrementy. K tomu respondentka 7 uvádí: „*Mám špatnou zkušenost s jedním hřištěm, které udělali ve městě v parku, kde nebyl odpadkový koš. Po týdnu bordel. To je i chyba v lidech. Tam třeba chodí i puberťáci, a ty tam pak chceš s dítětem a tam jsou poházené lahve, zbytky cigaret. To už je na lidech, kteří tam chodí. Je to škoda.*“ (R7). Podobně se vyjádřila i respondentka 6, která působí ve školce ve městě: „*V parku jsou zóny pro volný pohyb psů a pejskaři po pejscích neuklízí. Takže je hrozné děti držet jen po cestičkách, kvůli nezodpovědnosti druhých. Omezuje to volný pohyb dětí a ten park je znečištěný odpadky.*“ (R6).

Prvky a materiály, kterých je na hřišti přírodního typu použito by měly mít větší životnost a odolnost a měly by být co nejvíce bezúdržbové. Vlastní zkušenost s problémovými prvky přírodního hřiště, které zkracují jeho životnost popisuje respondentka 8: „*Některé prvky, které máme u nás v zahradě u MŠ, tak to není ideální. Něco už je povolené, uvolněné. Aby to bylo, co nejvíc bezúdržbové. To je taky dost důležité. My máme ty prvky a nemáme údržbáře, vše si musíme dělat samy učitelky. Proto máme i akát, aby se to nemuselo často natírat, dlouho to vydrželo. Revize nám už dřív doporučila některé shnilé původní smrkové prvky vyměnit. Ten smrk je rychle pryč. Určitě životnost, bezúdržbovost, jednoduchost.*“ (R8).

Provozovatel je pedagogy zmiňován také ve vztahu k zajištění bezpečnosti: „Aby ten, kdo to hřiště zbudoval, aby tam byl nějaký dohled provozovatele. Kvůli bezpečnosti.“ (R3).

5.4.4 Design přírodního hřiště

Pod pojmem přírodní hřiště si respondenti představí nejčastěji upravené přirozené přírodní prostředí: „Jen využití přírody s minimálními úpravami.“ (R1). Představou učitelky R3 je: „Upravená zahrada nebo hřiště přírodního typu v lese.“ (R3).

Všichni respondenti zároveň popisují přírodní hřiště jako hřiště s přirozeně se vyskytujícími přírodními součástmi, doplněné prvky („atrakcemi“) vyrobenými z přírodních materiálů, jako je dřevo či provazy. Zdůrazňují, že by takové hřiště nemělo obsahovat prvky či atrakce z plastu. Další materiály, jako jsou beton či železo, vidí pouze jako podporu konstrukcí s omezeným užitím. Respondentka 8 uvádí: „Představím si přírodní materiály, ze kterých jsou ty prvky vyrobené, že je to nejlépe někde v přírodě, v přírodním terénu. Že je použito maximum přirozených překážek. Dají se využít stromy, využít tu přirozenost toho prostoru, kde se to hřiště vytváří. Aby se využil ten přírodní charakter toho prostředí, aby se tam nemusel dávat beton, příliš železa, plastu. Místo kůlů nejlepší varianta stromy. Třeba ty provazy neuvazovat na kůly, ale promotat mezi stromy.“ (R8). Respondentka 7 si představuje na přírodním hřišti „... hlavně prvky konkrétně z přírodnin, doplněné maximálně o pár nutných kovových prvků, spíše takových ukotvení. Určitě dřevěné klády, chůze po kládách, dřevěné pyramidy, rozhodně ne ty klasické skluzavky a žádné kolotoče.“ (R7).

Pedagogové očekávají, že na přírodním hřišti by měly být prvky ze dřeva a přírodních materiálů: „Když tam budou houpačky, prolézačky, tak ze dřeva.“ (R4). Další respondentka R5 dodala: „Myslím si, že by tam neměly být žádné umělé prolézačky. Mělo by to být opravdu udělané z přírodních materiálů, ze dřeva, z provazu, z přírodních materiálů. Když půjdu s dětmi na normální hřiště, tam jsou plastové překážky, míče.“ (R5).

Přírodní hřiště by mělo využívat prvků, které jsou přímo součástí přírody, například stromy, klády a kameny: „Třeba bludiště mezi stromy, prolézačka mezi kládami. Stezky mezi stromy ze dřeva a provazů.“ (R3). Co se týče prvků pro pohybovou aktivitu, respondentka 5 uvádí: „Co se týče pohybu, tak právě nějaké překážky, labyrinty, chůze po nějakém stromě, prolézání nějakým stromem.“ (R5).

Respondenti zmiňují také koryto potoka a jeho překonání v terénu, stejně jako hru s hlinou a blátem. Jak uvedla respondentka 6: „Když se řekne přírodní hřiště, tak bych si vybavovala to kameniště i přírodní potok, bláto. Více udělané v přírodě. Nebo když tam v té přírodě bude

menší skála, přelézání stromů. Spíše přírodní, jako kmeny s kůrou, nebylo by to jen to uhlazené.“ (R6).

Mezi preferované prvky přírodních hřišť dle respondentů patří také hezké a přirozené vodní prvky. *„Hrátky s vodou jsou za teplého počasí hezký, přirozený.“ (R1).* K tomu respondentka 6 přidala: *„Třeba si myslím pro děti hru s kameny a hru s vodou.... Hrátky s vodou to je baví, to bych jim dopřála. Běžně hru s kameny taky. V dnešní době, když se mají děti dostat k potoku, tak je to velký zážitek.“ (R6).*

5.4.5 Estetika přírodního hřiště

Při výběru materiálů, které jsou v prostoru přírodního hřiště použity, hraje dle respondentů pedagogů roli také estetika. To, jak jednotlivé prvky zapadají do okolního přírodního prostředí, je pro ně důležité.

Respondentka 6 vysvětlila svůj pohled na estetickou stránku hřiště: *„Já sama mám raději přírodní materiály. I ta estetika hřiště působí lépe než ty plastový. Tohle by děti asi nerozlišovaly, tam je ta radost něco vyzkoušet. I hřiště z jiných materiálů jim dá radost z pohybu. Ale když jsme si teď měly ve školce vybrat mezi plastovým a dřevěným houpadlem, vyhrála ta estetika a vybrali jsme dřevěné. Vybíraly jsme my učitelky. Přesto jsme se rozhodly pro to dřevo.“ (R6).*

Další učitelka R8 uvedla, že přírodní varianta je jí osobně bližší a lépe zapadá do okolního přírodního prostředí: *„U těch přírodních, mně osobně je ta přírodní varianta esteticky milejší, ty přírodní prvky. Zapadne do té zahrady, jsou tam úplně ty prvky, jak když tam patří. U mě je to hodně o estetice.“ (R8).*

6 DISKUSE

Jaké jsou hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště se ukázalo být širokým tématem. Analýza výsledků této práce odhalila různé aspekty, které mají na zájem o přírodní hřiště vliv a které se zároveň prolínají. V diskusi bude navázáno na jednotlivé identifikované kategorie z kapitoly výsledky.

Speciální pozornost bude věnována také pedagogy vnímaným hlavním příležitostem, které přírodní hřiště poskytují, a to s důrazem na podporu pohybové aktivity dětí. Zjištění této práce budou diskutována v následujících kapitolách.

6.1 Důvody zájmu o přírodní hřiště

Na základě rozhovorů s pedagogy z mateřských škol a prvního stupně základních škol byly identifikovány různé aspekty, které mají vliv na zájem o návštěvu přírodního hřiště.

Všichni respondenti uvedli jako jeden z důvodů návštěvy přírodního hřiště možnost zprostředkovat dětem **nové zážitky a rozmanité vyžití**. Tyto důvody podporují i odborné studie. Verstrate & Karsten (2015) uvádí, že na přírodním hřišti je nejdůležitějším herním vybavením právě příroda, krajina a její terén. Přírodní prostředí je zde hlavní atrakcí. Rostliny, stromy a keře, které děti při hře využívají, hrají významnou roli při vytváření smysluplného a interaktivního zážitku. Také Deniz & Cevher Kalburan (2023) potvrzují, že zelená hřiště poskytují bohaté prostředí pro celostní rozvoj dětí, nabízejí dynamické zážitky ze hry a intenzivní kontakt s přírodním prostředím. Valentini & Morosetti (2021) uvádějí, že struktura přírodních oblastí a pravidelné změny v průběhu ročních období mají větší vliv než pouhé organizované prostředí. Tyto faktory poskytují prostředí pro vytváření a iniciování nových her, kde jedinec pocituje svou integraci do celku a zároveň aktivně formuje nové znalosti, dovednosti a schopnosti.

V návaznosti na rozmanité vyžití je dalším z uváděných důvodů **přístup k přírodě a hra v přírodě**. Dle respondentů je důležité umožnit dětem hru s přírodními prvky, především dětem z města, které mají k těmto prvkům omezený přístup. V organizaci aktivit spojených s přístupem a hrou v přírodním prostředí uvádí Komorowska (2018) tři zásadní prvky: „umožnit dětem být v přírodě, dát jim dostatek času na seznámení se s přírodním prostředím a udržet rovnováhu mezi vzděláváním a hrou“ (p. 78). Prostor a volnost pohybu

Z rozhovorů s pedagogy vyplynulo, že oceňují **prostor a volnost pohybu**, které přírodní hřiště poskytují. Preferují místa, kde se dají aktivity rozprostřít a která nejsou přeplněná. Zmiňují rozdíl mezi přírodními a klasickými hřišti, na kterých vnímají obsazenost jednotlivých, především oblíbených atrakcí.

Množství dětí hrajících si na hřišti vzhledem k jeho velikosti je součástí kritéria „Kontext“ sedmistupňové škály „Seven Cs“ pro určování vlastností hřišť. Dle hodnocení škály je možné určit, které konkrétní faktory venkovního prostředí mají vliv na kvalitní hru a rozvoj dětí v raném dětství (Herrington & Lesmeister, 2006). Daniš (2016) uvádí, že: „Hra nespoutaná pravidly dospělých a kontakt dětí s přírodou jsou spojené nádoby, k oběma dochází současně, když si děti hrají venku“ (p. 39). Podle Kotáskové (2011) je „Řešení hřiště je především tvorba prostoru. Vždy je nutno počítat s dětskou fantazií a tvořivostí a ponechat jí dostatečný prostor pro uplatnění. Děti všech věkových kategorií mají mít možnost rozvíjet přirozenou pohybovou aktivitu“ (p. 61).

Jednou z charakteristik přírodních hřišť je dle Verstrate & Karsten (2015) vzdělávací aspekt. Přírodní hřiště nabízejí vzdělávání o přírodních procesech, původu potravin a roli místní divoké přírody pro ekosystém. **Vzdělávací hodnotu a přesah do výuky** potvrzují jako důvod zájmu o návštěvu přírodního hřiště také respondenti v rozhovorech. Děti mohou na těchto hřištích vidět zvířata, která dosud neznaly, a učitelé je mohou seznamovat s přírodními prvky, které například ve městě nejsou běžné. Podle pedagogů tak přírodní hřiště nabízejí dětem možnost hrát si a zároveň se učit.

6.2 Příležitosti, které přírodní hřiště poskytují

Mezi příležitosti, které hřiště přírodního typu podle respondentů poskytují, patří **prostor pro tvořivou hru a rozvoj samostatnosti dětí**. Přírodní prostředí hřišť podle nich umožňuje dětem vymýšlet si vlastní hry a využívat svou fantazii. Vošahlíková (2012) uvádí, že přírodní prostředí a prvky v něm děti nenásilnou formou vybízejí k volné tvořivé hře a činnostem, při kterých dochází k přirozenému rozvoji.

Přírodní hřiště nabízejí různé přírodní materiály, které děti motivují k tvořivým aktivitám, jak uváděli respondenti. Dětem stačí jednoduché prvky jako klacky, větve, bláto nebo klády na lezení, a pokud nemají přístup k jedné aktivitě, snadno si najdou jinou. Zkušenosti respondentů ukazují, že interakce s přírodním prostředím a materiály stimuluje dětskou fantazii a představivost. Uváděli také, že přírodní hřiště poskytuje více podnětů než hřiště uměle vytvořené. Tyto názory a zkušenosti podporují i teoretické poznatky. Kritérium „chance“ Herrington & Lesmeister (2006) ve škále pro hodnocení hřišť „Seven Cs“ zahrnuje venkovní herní prostor, kde děti mohou něco dělat, tvořit, manipulovat s prvky tohoto prostoru. Jde o jemnější aktivitu, která podporuje přirozené objevování, které spojuje fyzický pohyb s myslí a podporuje tak rozvoj dítěte (Herrington & Lesmeister, 2006). Chawla (2015) uvádí tvořivou hru a nápadité použití přírodních materiálů jako schopnost dětí spojenou s přístupem v přírodě v oblasti smyslů, představivosti a myšlení dětí.

Pedagogové v rozhovorech uváděli, že přírodní hřiště umožňují dětem učit se překonávat fyzické překážky a rozvíjet samostatnost při zvládání náročnějších pohybových úkolů, jak přelézt strom či přeskočit potok. Také zdůrazňovali, že přírodní hřiště jsou prostorem pro **rozvoj odvahy a vyrovnávání se s obavami** z přirozeného nebezpečí. Hřiště přírodního typu by podle nich mohla mít velkou výhodu v tom, že by pomohla dětem lépe se sžít s přírodou a postupně překonat své obavy prostřednictvím opakovaných zkušeností. Dle Piaget & Inhelder (2010) se původní forma hry, známá jako „hra cvičení“, objevuje už na senzomotorické úrovni a částečně přetrvává i v pozdějším věku. Tato hra spočívá v opakování činností, které se dítě naučilo, z čisté radosti z jejich provádění a adaptace na prostředí (Piaget & Inhelder, 2010). Za efektivní způsob, jak děti naučit vyrovnávat se s riziky považují Verstrate & Karsten (2015) hru v upraveném přírodním prostředí.

Přírodní hřiště také poskytují dětem možnost trénovat pohyb v novém náročném prostředí, což podle respondentů pedagogů pomáhá dětem stát se sebevědomějšími a obratnějšími. To podporuje i zjištění Herrington & Lesmeister (2006), že velice jednoduché prvky, tvořící příležitosti k prolézání, procházení či udržení rovnováhy soužily jako „katalyzátory výzvy“. Děti na nich testovaly své dovednosti.

Děti mají dle respondentů na přírodním hřišti možnost volby a účasti na aktivitách dle svých aktuálních schopností. Tato možnost volby jim umožňuje postupně zvyšovat své dovednosti a zvládat stále náročnější úkoly. Respondenti dále poukazují na to, že děti na přírodním hřišti jsou opatrnější, ale opakovanými návštěvami získávají více sebevědomí. Přírodní hřiště podle nich tedy nejen podporují fyzický rozvoj dětí, ale také jejich odvalu a schopnost vyrovnávat se s novými a náročnými situacemi. Danišová & Daniš (2020) uvádí, že pro děti je přirozená potřeba učit se novému, stanovovat si nové výzvy a prožívat při jejich dosahování dobrodružství. Na dospělých je hledání či budování prostoru s přiměřeným rizikem, kde mohou děti trénovat svou vlastní sebedůvěru, odhad, objevovat své fyzické i psychické hranice. To vše dle svých aktuálních schopností (Danišová & Daniš, 2020).

Zajímavým zjištěním je také jednou z respondentek uvedená větší odolnost vůči výkyvům počasí na hřišti přírodního typu. Toleranci vůči počasí uvádí jako jeden z výsledků přírodně zaměřených programů raného vzdělávání a péče zaměřených na dětské zdraví a pohodu také Traynor et al. (2022).

Přírodní hřiště **podněcují společnou hru a týmovou spolupráci dětí**, což potvrzují výpovědi respondentů. Děti společná hra v přírodním prostředí baví a navzájem si pomáhají. Více kooperativní a tvořivé sociální hry uvádí jako schopnost dětí spojenou s přístupem k přírodě také Chawla (2015). Podle pedagogů jsou přírodní hřiště také vhodným prostředím pro nácvik komunikace a spolupráce mezi dětmi. Herrington & Lesmeister (2006) uvádí, že podpůrné

fyzické podmínky přírodního prostředí mohou umožňovat naplňování sociálních a emočních vývojových potřeb dětí.

Respondenti také zdůrazňují pozitivní přínos přírodních hřišť pro rodiny s dětmi, včetně většího zapojení rodičů do herních aktivit a budování vztahů mezi rodiči a dětmi, a to především v dnešní době, kdy děti tráví více času s mobilním telefonem nebo na počítači. Také Komorowska (2018) uvádí příklad programu, ve kterém se rodiče a děti se pravidelně scházejí ve skupinách, aby společně podnikali výlety do přírody, což umožňuje dětem navázat kontakt s vrstevníky a rodičům sdílet zájmy o výchovu spojenou s přírodou.

Dle pedagogů z mateřských škol i z prvního stupně základních škol mohou mít návštěvy přírodních hřišť pozitivní dopad na běžné vyučování. Zázitky a **poznatky z přírodního hřiště lze integrovat do vzdělávacích aktivit** a praktické výuky a obohatit je. Návštěva takového hřiště je pro učitele inspirací. Komorowska (2018) k tomu uvádí, že: „Hra v lese podporuje děti v získávání vědomostí nejen o přírodě, ale také o matematice, umění a cizích jazycích, o tělesné výchově ani nemluvě“ (p. 75).

Respondenti pedagogové se shodují na tom, že přírodní hřiště nejsou pouze místem pro hry a zábavu dětí, ale také místem, které umožňuje aktivní odpočinek dětem, ale také dospělým. Chawla (2015) sumarizuje v souvislosti s rolí přírody realizaci schopností dětí a identifikuje aspekty tělesné, duševní i sociální pohody „well-being“. V souvislosti s emocemi dítěte uvádí také zelené útočiště pro emoční obnovu, méně depresí, psychického napětí, stresu, větší pocit energie (p. 435). Podobně dle Herrington & Lesmeister (2006) „fyzický prostor, který podporuje spontánní zkoumání, může také snížit úroveň stresu u dětí“ (p. 75).

Přírodní hřiště přispívají dle zjištění této práce také k **budování vztahu k přírodě**. Děti mají příležitost přírodu poznávat a učit se, jak se k ní chovat. Tato zjištění podporuje také Chawla (2015), která uvádí, že dětská hra v přírodě formuje základy pro celoživotní péči o přírodu a v dospělosti pro rekreaci v zelených prostředích. Zároveň uvádí schopnosti spojené s přístupem k přírodě v oblasti emocí, a to rozvoj vztahu k místu a zázitky spojené s ekologickým povědomím.

Interakce s přírodou, zkoumání a pozorování volně žijících zvířat a průzkum jejich prostředí je jednou z aktivit, která je součástí logické modelu programu raného vzdělávání a péče v přírodě (Traynor et al., 2022). Valentini & Morosetti (2021) uvádějí, že podobně jako u lidí jsou v přírodě ceněny rozdíly a rozmanitost, což přispívá k celkové hodnotě udržitelného ekosystému.

6.3 Přírodní hřiště v kontextu podpory pohybové aktivity dětí

Pohybová aktivita a možnost pohybového vyžití v přírodě byla identifikována jako jeden z hlavních důvodů zájmu o přírodní hřiště, zároveň dle respondentů patří mezi hlavní příležitosti, které přírodní hřiště poskytují.

Výsledky této práce ukazují, že hřiště přírodního typu umožňují zábavné **pohybové vyžití a fyzickou aktivitu** pro děti různých věkových skupin. To potvrzuje i odborná literatura. Podle King & Gregory (2022) různorodost aktivit v jakémkoli herním prostoru naznačuje, proč jsou zážitková hřiště důležitá. Poskytují pro hru rozmanitá místa, která uspokojují vývojové a sociální potřeby dětí v širokém věkovém rozmezí. Dle Fjørtoft (2004) příroda v různých podobách představuje potenciální hřiště pro děti. Přírodní dynamické prostředí jako je les, pobřeží, potok či horská oblast je pro děti stimulujícím výzvným hřištěm (Fjørtoft, 2004).

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že hřiště přírodního typu **podporují pohybovou aktivitu, koordinaci pohybu a motorické dovednosti**. Zjištění naznačují, že přírodní hřiště oproti tradičním hřištím nabízí více příležitostí k různým formám pohybu. Děti dle pedagogů musí vynaložit větší úsilí a soustředění při překonávání překážek. V tom se shodují také s Fjørtoft (2004), která uvádí, že hraní v přírodním prostředí stimuluje učení a zvládnutí náročnějších pohybových úkolů více než stereotypní pohyby, a to současně se zapojením dalších schopností.

Respondenti často uváděli v souvislosti s přírodním prostředím a jeho terénem také koordinaci pohybu. Dle Chawla (2015) je lepší motorická koordinace a rovnováha jednou ze schopností dětí spojenou s přístupem k přírodě.

6.3.1 Zvyšuje pobyt na hřišti přírodního typu pohybovou aktivitu?

Respondenti v kapitole výsledky pozorují rozdíl v pohybové aktivitě na klasickém a přírodním hřišti, a to především delší čas, který děti stráví aktivním pohybem. Toto zjištění potvrzují Valentini & Morosetti (2021), které shrnuly poznatky studií zaměřených na pobyt a pohyb v přírodě. Zkoumané studie uváděly zvýšenou úroveň fyzické aktivity ve srovnání s vnitřními prostředím, což vedlo mimo jiné k vylepšení základních motorických dovedností.

Z výpovědí respondentů vyplynul také vliv přírodních hřišť a jejich terénu na zlepšení pohybových schopností a dovedností dětí. Více středně náročné až intenzivní fyzické aktivity, lepší koordinaci a rovnováhu, zdravější váhu a stabilnější index tělesné hmotnosti uvádí také Chawla (2015), a to jako schopnost dětí spojenou s přístupem k přírodě v oblasti tělesného zdraví.

Názory a zkušenosti respondentů pedagogů podporuje také srovnávací studie Fjørtoft (2004), která zjistila, že děti hrající si v přírodním prostředí vykazovaly významný nárůst

motorické kondice a lepší výsledky v rovnováze a koordinaci oproti skupině dětí hrajících si v prostředí tradičního hřiště. Výsledky studie ukazují, že krajinné prvky přírodního hřiště ovlivňují fyzickou aktivitu dětí při hře a motorický vývoj dětí (Fjørtoft, 2004).

6.4 Silné a slabé stránky práce

1. Praktická část této práce byla založena na rozhovorech s pedagogy, kteří měli zkušenost s návštěvou hřiště přírodního typu, na jehož provozování jsem se podílela, proto se mohly v této práci promítnout mé osobní názory a zkušenosti, přestože jsem se při vedení rozhovorů a při jejich zpracování maximálně snažila zachovat odstup a neutralitu. S většinou respondentů se díky minulé spolupráci také osobně znám, což mohlo též ovlivnit vyjádřené postoje a zjištění. Naopak to však mohlo navodit atmosféru důvěry a pohody při rozhovoru.
2. S výjimkou jednoho pedagoga, který působí v mateřské škole ve městě jsou všichni zúčastnění z mateřských a základních škol z prostředí malé obce, kde můžeme předpokládat dostupnost přírody větší než ve městech. Výsledek tedy může být zkreslen jiným vnímáním dostupnosti přírodního prostředí pedagoga působícího na venkově a pedagoga působícího ve městě.
3. Vzhledem k podstatě tohoto kvalitativního výzkumu a počtu oslovených pedagogů nelze provést generalizaci, přesto může tato práce nabídnout užitečné pohledy a názory pedagogů mateřských škol a prvního stupně základních škol na hřiště přírodního typu.

7 ZÁVĚRY

Hlavním cílem této práce bylo analyzovat důvody zájmu o přírodní hřiště pro potřeby provozování či tvorby přírodních hřišť.

Výzkumná otázka 1, jaké jsou dle pedagogických pracovníků MŠ a ZŠ hlavní důvody zájmu o přírodní hřiště je podrobně rozpracována v kapitole výsledky a diskutována v kapitole diskuse. Hlavní zjištěné důvody zájmu o přírodní hřiště jsou **nové zážitky a rozmanité vyžití, přístup k přírodě a hra v přírodě, prostředí pro pohybové vyžití a fyzickou aktivitu, prostor a volnost pohybu** a v neposlední řadě také **vzdělávací hodnota a přesah do výuky**. Z kapitoly „Výsledky“ této práce je patrné, že zájem o přírodní hřiště je podněcován také příležitostmi, které přírodní hřiště poskytují. Zjištění v oblasti příležitostí, které přírodní hřiště poskytují tak tvoří neodmyslitelnou část zájmu o přírodní hřiště.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit postoje a názory pedagogických pracovníků mateřských škol prvního stupně základních škol na hřiště přírodního typu. Názory pedagogů pokrývají celou část „Výsledky“ této práce. Všichni respondenti v rozhovorech uvádí své názory a zkušenosti s přírodními hřišti a shodují se na celkovém pozitivním hodnocení hřišť přírodního typu. Pozitivní hodnocení vystihuje respondent 4: *„Pro děti je to jedna z nejlepších věcí, co může být. Já osobně, kdybych si měla vybrat, tak hřiště v přírodě.“* (R4)

Druhým dílčím cílem bylo zjištění subjektivně pocítovaných přínosů či mínusů hřišť přírodního typu pro děti z pohledu pedagogů MŠ a I. stupně ZŠ. Pro naplnění tohoto cíle jsou uvedena zjištění vyplývající z „Výzkumné otázky 2“.

Výzkumná otázka 2, jaké jsou hlavní příležitosti, které dle pedagogických pracovníků MŠ a ZŠ přírodní hřiště poskytují je podrobně rozpracována v kapitole výsledky a diskutována v kapitole diskuse. Hlavní příležitosti, které přírodní hřiště poskytují podle zjištění této práce, zahrnují **podporu kreativity a samostatnosti, prostor pro pohybovou aktivitu a zlepšování koordinace pohybu. Děti se na těchto hřištích učí vyrovnávat s různými výzvami a rozvíjejí své sociální dovednosti prostřednictvím interakce a spolupráce s ostatními**. Přírodní hřiště také slouží jako podnětné **prostředí pro učení a aktivní odpočinek v přírodě**, přičemž zároveň **podporují budování pozitivního vztahu dětí k přírodnímu prostředí**.

Výzkumná otázka 3, zda pobyt na hřišti přírodního typu zvyšuje pohybovou aktivitu je rozpracována v kapitole výsledky a diskutována v podkapitole diskuse zaměřené na „Přírodní hřiště v kontextu podpory pohybové aktivity dětí“. Zjištění, která vyplývají z rozhovorů s pedagogy mateřských a základních škol ukazují, že **přírodní hřiště přispívají ke zvýšení pohybové aktivity dětí**.

Pedagogové uváděli, že **děti na přírodních hřištích tráví více času pohybovou aktivitou než na tradičních hřištích**. Hřiště přírodního typu dle respondentů nabízí oproti tradičním hřištím **více příležitostí k různým formám pohybové aktivity**. Přírodní prvky, jako jsou stromy, kameny a různé terénní nerovnosti, **podněcují děti k aktivnímu pohybu**, lezení a objevování. Tímto způsobem **děti také přirozeně zlepšují své pohybové schopnosti a dovednosti**.

Dalším významným zjištěním je, že **přírodní hřiště podporují spontánní a kreativní hru**. **Děti se na přírodních hřištích více zapojují do her, které vyžadují pohyb**, a to nejen díky atraktivním přírodním prvkům vhodným ke hře, ale také díky samotnému přirozenému přírodnímu prostředí, které je inspiruje k aktivitě. Toto prostředí jim umožňuje prozkoumávat a interagovat s přírodou, což **přispívá k delšímu a intenzivnějšímu pohybovému zapojení**.

Tato zjištění nejlépe dokládá vyjádření respondentky R1: *„Na klasickém hřišti, vrhnou se do toho, vybijí se za prvních pět minut, pak sedají, lehají, začnou vzdychat, nevědí, jak pokračovat, ale na přírodním hřišti, nevíme, co je vlastně žene, ale pořád objevují něco nového. Na normálním hřišti mají všechno naservírováno, vylezou, slezou. Na přírodním je prostor hru tvořit, hrát si na něco. Ta energie je úplně jiná. Začnou se bavit a řídit i větší děti, je stále si co dokazovat.“* (R1).

7.1 Doporučení pro provozování a tvorbu přírodních hřišť

Třetím dílčím cílem této práce bylo vytvořit doporučení pro provozování a tvorbu přírodních hřišť. V této kapitole uvádím obecná doporučení pro praxi provozování a tvorby přírodních hřišť, která vyplynula z názorů a zkušeností pedagogů z mateřských škol a pedagogů působících na prvním stupni základních škol.

Hřiště přírodního typu by měla být dle dotázaných pedagogů co nejvíce podobná přirozenému přírodnímu prostředí: *„Jen využití přírody s minimálními úpravami.“* (R1), s využitím přirozenosti prostoru a terénu, doplněná o prvky z přírodních materiálů. Respondenti v této práci se shodují na tom, že by neměla obsahovat žádné plastové prvky a prvky nepatřící do přirozeného prostředí by měly být užity pouze jako podpůrné konstrukční prvky. *Respondentka 8 k tomu uvádí: „Představím si přírodní materiály, ze kterých jsou ty prvky vyrobené, že je to nejlépe někde v přírodě, v přírodním terénu. Že je použito maximum přirozených překážek. Dají se využít stromy, využít tu přirozenost toho prostoru, kde se to hřiště vytváří. Aby se využil ten přírodní charakter toho prostředí, aby se tam nemusel dávat beton, příliš železa, plastu...“* (R8).

Stejně tak uvádí i Herrington & Lesmeister (2006), že přírodní (organická) či přírodě blízká prostředí hřiště jsou prostory utvářené a obsahující materiály, které jsou vyrobeny ze stromů, tvořeny terénem, skalami a keři a mají klikaté uspořádání.

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že mezi preferované prvky přírodních hřišť patří vodní prvky, prvek potoka: „*Třeba si myslím pro děti hru s kameny a hru s vodou..... Hrátky s vodou to je baví, to bych jim dopřála. Běžně hru s kameny taky. V dnešní době, když se mají děti dostat k potoku, tak je to velký zážitek.*“ (R6)

Přírodní hřiště by měla být dostupná. Respondenti v této práci jsou především z venkovských oblastí. Okolní přírodu považují za dostupnou. Z rozhovorů však vyplynulo, že dostupnost přírodních hřišť není dostatečná: „*Kdybych ho měla v dosažitelné vzdálenosti, byla bych tam s dětmi pořád. Když máme možnost, vyrážím s dětmi do přírody, k potoku, do lesa.*“ (R1) „*Je škoda, že to nemáme u nás u školy. Když už, museli bychom někam zajet.*“ (R2)

Výsledky ukazují na žádanost či potřebu budování takových hřišť v našem okolí, a to především v blízkosti měst či v městských čtvrtích. K tomu respondentka 6, která působí v mateřské škole ve městě uvádí: „*Aby děti k tomu přírodnímu prostředí měly ve městě přístup. Ten prožitek, přístup i dětí z města.*“ (R6)

Dostupnost hřišť jako důležitý aspekt uvádí také Traynor et al. (2022) s tím, že umístění, dostupnost venkovního přírodního prostoru a doprava na místo vedou k volné hře a zapojení do přírodního prostředí.

Provozovatel či zřizovatel hřiště by měl hrát roli ve vybavení hřiště a tvorbě zázemí pro návštěvníky: „*Když už je to v přírodě, tak už i posezení. Můžeš tam strávit půl dne a máš si kde sednout, možná i nějaké přístřeší. V uvozovkách zázemí. Děti si můžou někde sednout, dát si třeba svačinu.*“ (R4). Respondent 8 doporučuje: „*...Aby to bylo, co nejvíc bezúdržbové. To je taky dost důležité. My máme ty prvky a nemáme údržbáře, vše si musíme dělat samy učitelky. Proto máme i akát, aby se to nemuselo často natírat, dlouho to vydrželo. Revize nám už dřív doporučila některé shnilé původní smrkové prvky vyměnit. Ten smrk je rychle pryč. Určitě životnost, bezúdržbovost, jednoduchost.*“ (R8)

Nezanedbatelná je při realizaci přírodního hřiště finanční stránka. Prvky z přírodních materiálů mohou být finančně náročné a je třeba zvažovat také hledání případné finanční podpory: „*... my jsme si udělali takové přírodní hřiště u školky přes Mas (místní akční skupinu) mikroregion, udělali jsme si část zahrady. Na ní máme usazené prvky přírodního typu. Jsou to vesměs prvky z akátu.... No a nejdražší prvek projektu, velký výukový altán.*“ (R8)

Při tvorbě a vzhledu hřiště je ceněna také estetika, aby prvky hřiště zapadaly do okolního přirozeného prostředí: „*U těch přírodních, mně osobně je ta přírodní varianta esteticky milejší, ty přírodní prvky. Zapadne do té zahrady, je tam úplně, ty prvky, jak když tam patří. U mě je to*

hodně o estetice.“ (R8). „*Já sama mám raději přírodní materiály. I ta estetika hřiště působí lépe než ty plastový. Tohle by děti asi nerozlišovaly, tam je ta radost něco vyzkoušet. I hřiště z jiných materiálů jim dá radost z pohybu. Ale když jsme si teď měly ve školce vybrat mezi plastovým a dřevěným houpadlem, vyhrála ta estetika a vybrali jsme dřevěné. Vybíraly jsme my učitelky. Přesto jsme se rozhodly pro to dřevo.*“ (R6)

Pro provozovatele hřišť přírodního typu lze vyvodit doporučení ne pouze hřiště vybudovat, ale pracovat také na průběžné údržbě prostředí hřiště. Udržovat čistotu. Ze dvou rozhovorů s pedagogy přímo vyplývá nespokojenost s neudržováním prostoru pro hru v přírodě. Respondentka 7 uvedla, že má „... špatnou zkušenost s jedním hřištěm, které udělali ve městě v parku, kde nebyl odpadkový koš. Po týdnů bordel. To je i chyba v lidech. Tam třeba chodí i pubertáci, a ty tam pak chceš s dítětem a tam jsou poházené lahve, zbytky cigaret. To už je na lidech, kteří tam chodí. Je to škoda.“ (R7) Zkušenost s neudržovaným prostorem pro hru dětí má i respondentka 6, která říká, že „V parku jsou zóny pro volný pohyb psů a pejskaři po pejscích neuklízí. Takže je hrozné děti držet jen po cestičkách, kvůli nezodpovědnosti druhých. Omezuje to volný pohyb dětí a ten park je znečištěný odpadky.“ (R6)

To potvrzuje také Traynor et al. (2022) když zaznamenali v určitých oblastech zbytky rozbitého skla nebo oblasti oblíbené u majitelů psů s psími výkaly. Uvádí lokalitu, umístění venkovního přírodního prostoru jako důležitý vstup pro aktivity dětí.

Provozovatel by měl brát v úvahu také bezpečnost dětí. Respondent 3 zmiňuje: „*Aby ten, kdo to hřiště zbudoval, aby tam byl nějaký dohled provozovatele. Kvůli bezpečnosti.*“ (R3)

Co se týče „vybavení“ přírodního hřiště, výsledky ukázaly, že v souvislosti s pohybovou aktivitou by mělo přírodní hřiště nabízet co nejvíce přirozených překážek, jako jsou stromy, klády, kameny, terénní nerovnosti, koryto potoka a podobně. „*Když se řekne přírodní hřiště, tak bych si vybavovala to kameniště i přírodní potok, bláto. Více udělané v přírodě. Nebo když tam v té přírodě bude menší skála, přelézání stromů. Spíše přírodní, jako kmeny s kůrou ...*“ (R6). Součástí přírody, jako stromy, balvany, pařezy, klády různých velikostí, voda, hlína či bláto jsou klíčovými prvky podporujícími hru. Tyto přírodní prvky motivují děti k fyzické aktivitě a kreativitě a pomáhají rozvíjet širokou škálu dovedností, včetně motoriky, řešení problémů a sociální interakce Loebach & Cox (2022).

Tato práce se zaměřila na přírodní hřiště v kontextu podpory pohybu dětí. Výsledky ukázaly, že podpora pohybové aktivity dětí v přírodě a pohybové vyžití dětí je jedním z hlavních důvodů zájmu o návštěvu přírodního hřiště. Pohybová aktivita je dále pedagogy v rozhovorech zmiňována jako příležitost, kterou přírodní hřiště nabízí.

Výsledky této práce ukazují, že přírodní hřiště mají významný potenciál pro podporu pohybové aktivity, tvořivosti, samostatnosti a sociální interakce dětí. Tato zjištění mohou být v

praxi využita při navrhování a provozování přírodních hřišť, která vytvářejí nejlepší možné podmínky pro fyzický a psychický rozvoj dětí.

Z kontextu této práce zaměřené na provozování a tvorbu přírodních hřišť a z teoretických poznatků vyplývá, že si tato oblast žádá další studie a výzkum, který by byl zaměřen například na bezpečnostní opatření při provozování přírodních hřišť, která jsou ve výsledcích této práci uvažována pouze okrajově.

Vzhledem k podpoře budování a dostupnosti hřišť přírodního typu by otázka, zda zvyšuje pobyt na přírodním hřišti pohybovou aktivitu dětí měla být námětem pro další zkoumání, například s využitím měřitelných metod kvantitativního výzkumu.

8 SOUHRN

Tato diplomová práce se zaměřuje na význam přírodních hřišť v podpoře pohybové aktivity dětí. Hlavním cílem práce bylo analyzovat důvody zájmu o přírodní hřiště pro potřeby provozování či tvorby přírodních hřišť. Dílčími cíli bylo identifikování přínosů či minusů přírodních hřišť a příležitostí, které tato hřiště nabízejí. Speciální pozornost byla věnována vlivu přírodních hřišť na pohybovou aktivitu a celkový rozvoj dětí.

Výzkum byl proveden formou kvalitativní analýzy osmi rozhovorů s pedagogy mateřských a prvních stupňů základních škol, kteří mají zkušenosti s návštěvou přírodního hřiště. Výsledky ukazují, že přírodní hřiště výrazně podporují pohybovou aktivitu dětí. Přírodní prvky, jako jsou stromy, terénní nerovnosti a volně ležící přírodní materiály, podněcují děti k aktivnímu pohybu, objevování a zkoumání okolního prostředí.

Pedagogové uvedli, že přírodní hřiště poskytují vhodné podmínky pro volnou hru, která je klíčová pro rozvoj dětské tvořivosti, fantazie a sociálních dovedností. Děti na těchto hřištích přirozeně zlepšují své motorické schopnosti, učí se spolupráci a řešení problémů. Pobyt na přírodních hřištích má také pozitivní vliv na fyzické a psychické zdraví dětí.

Výsledky této práce potvrzují důležitost začlenění přírodních prvků do dětských hřišť a ukazují, že přírodní hřiště mohou být efektivním prostředkem pro podporu zdravého a aktivního životního stylu dětí. Na základě těchto zjištění jsou v závěru práce uvedena doporučení pro potřeby provozování či tvorby přírodních hřišť, která by mohla být brána v úvahu při plánování a realizaci nových herních venkovních prostředí pro děti.

Tato práce přináší cenné poznatky pro provozovatele venkovních herních prostředí, pedagogy, designéry hřišť a další odborníky zabývající se dětským rozvojem a vzděláváním v přírodním prostředí, a zdůrazňuje důležitost přírodních hřišť jako prostředí podporujícího komplexní rozvoj dětí.

9 SUMMARY

This thesis focuses on the importance of natural playgrounds in promoting children's physical activity. The main objective of the study was to analyze the reasons for interest in natural playgrounds for the purposes of operating or creating such playgrounds. The secondary objectives included identifying the benefits and drawbacks of natural playgrounds and the opportunities they offer. Special attention was given to the impact of natural playgrounds on children's physical activity and overall development.

The research was conducted through qualitative analysis of eight interviews with preschool and primary school teachers who have experience visiting natural playgrounds. The results show that natural playgrounds significantly support children's physical activity. Natural elements such as trees, terrain irregularities, and freely lying natural materials encourage children to engage in active movement, exploration, and investigation of the surrounding environment.

Teachers reported that natural playgrounds provide suitable conditions for free play, which is crucial for the development of children's creativity, imagination and social skills. Children naturally improve their motor skills, learn cooperation, and problem-solving while playing in these environments. Additionally, spending time in natural playgrounds has a positive effect on children's physical and mental health.

The findings of this study confirm the importance of incorporating natural elements into children's playgrounds and demonstrate that natural playgrounds can be an effective means of promoting a healthy and active lifestyle for children. Based on these findings, the conclusion of the thesis includes recommendations for the operation or creation of natural playgrounds, which could be considered when planning and implementing new outdoor play environments for children.

This thesis provides valuable insights for operators of outdoor play environments, teachers, playground designers, and other professionals involved in child development and education in natural settings, highlighting the importance of natural playgrounds as environments that support comprehensive child development.

10 REFERENČNÍ SEZNAM

- ALEJANDRE, J. C., & LYNCH, M. (2020). "Kids Get in Shape with Nature": A Systematic Review Exploring the Impact of Green Spaces on Childhood Obesity. *Journal of Nutritional Science and Vitaminology*, 66(Supplement), S129-S133. <https://doi.org/10.3177/jnsv.66.S129>
- Cox, A., Loebach, J., & Little, S. (2018). Understanding the Nature Play Milieu: Using Behavior Mapping to Investigate Children's Activities in Outdoor Play Spaces. *Children, Youth and Environment*, 28(2), 232-261.
- Danišová, J., & Daniš, P. (2020). *Svobodná hra: jak nechat vyrůst radostné, odolné a samostatné děti*. Smart Press.
- Daniš, P. (2016). *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení*. Ministerstvo životního prostředí.
- Deniz, U. H., & Cevher Kalburan, N. (2023). Comparison of quality and risky play opportunities of playgrounds in Germany. *Journal of Outdoor and Environmental Education*, 26(3), 421-446. <https://doi.org/10.1007/s42322-023-00137-1>
- Dudzińska, P., Milanowska, M., Grudzińska, A., Jarosz, D., & Tsitko, H. (2022). Obesity In Children. *Journal of Education, Health and Sport*, 12(12), 232-236. <https://doi.org/10.12775/JEHS.2022.12.12.036>
- Fjørtoft, I. (2004). Landscape as Playscape: The Effects of Natural Environments on Children's Play and Motor Development. *Children, Youth and Environments*, 14(2), 21-44. <http://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.14.2.0021>.
- Gray, C., Gibbons, R., Larouche, R., Sandseter, E., Bienenstock, A., Brussoni, M., Chabot, G., Herrington, S., Janssen, I., Pickett, W., Power, M., Stanger, N., Sampson, M., & Tremblay, M. (2015). What Is the Relationship between Outdoor Time and Physical Activity, Sedentary Behaviour, and Physical Fitness in Children? A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 6455-6474. <https://doi.org/10.3390/ijerph120606455>
- Hansen Sandseter, E. B. (2007). Categorising risky play—how can we identify risk-taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-252. <https://doi.org/10.1080/13502930701321733>
- Harper, N. J. (2017). Outdoor risky play and healthy child development in the shadow of the "risk society": A forest and nature school perspective. *Child & Youth Services*, 38(4), 318-334. <https://doi.org/10.1080/0145935X.2017.1412825>
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.

- Herrington, S., & Lesmeister, C. (2006). The design of landscapes at child-care centres: Seven Cs. *Landscape Research*, 31(1), 63-82. <https://doi.org/10.1080/01426390500448575>
- Chawla, L. (2015). Benefits of Nature Contact for Children. *Journal of Planning Literature*, 30(4), 433-452. <https://doi.org/10.1177/0885412215595441>
- Jirásek, I. (2019). *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Portál.
- KALBURAN, N., KAHRİMAN PAMUK, D., & KOŞAN, Y. (2023). AÇIK HAVA OYUN PARKLARINDA RİSKLİ OYUNA ÇOK YÖNLÜ BAKIŞ. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(59), 235-261. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1117010>
- King, P., & Gregory, C. (2022). Children's views on social distancing and playing on an adventure playground. *Journal of Childhood, Education & Society*, 3(1), 48-59. <https://doi.org/10.37291/2717638X.202231158>
- Komorowska, A. (2018). Forest School-a forest playground as a remedy for nature-deficit disorder in children. *E-mentor*, 76(4), 73-78.
- Kotásková, P. (2011). Dětská hřiště v příměstských lesích. In *Rekreace a ochrana přírody - ruku v ruce: sborník příspěvků* (pp. 60-64). Mendelova univerzita v Brně.
- Loebach, J., & Cox, A. (2020). Tool for Observing Play Outdoors (TOPO): A New Typology for Capturing Children's Play Behaviors in Outdoor Environments. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(15). <https://doi.org/10.3390/ijerph17155611>
- Loebach, J., & Cox, A. (2022). Playing in 'The Backyard': Environmental Features and Conditions of a Natural Playspace Which Support Diverse Outdoor Play Activities among Younger Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19). <https://doi.org/10.3390/ijerph191912661>
- Phelps, N. H., Singleton, R. K., Zhou, B., Heap, R. A., Mishra, A., Bennett, J. E., Paciorek, C. J., Lhoste, V. P. F., Carrillo-Larco, R. M., Stevens, G. A., Rodriguez-Martinez, A., Bixby, H., Bentham, J., Di Cesare, M., Danaei, G., Rayner, A. W., Barradas-Pires, A., Cowan, M. J., Savin, S., et al. (2024). Worldwide trends in underweight and obesity from 1990 to 2022: a pooled analysis of 3663 population-representative studies with 222 million children, adolescents, and adults. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(23\)02750-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(23)02750-2)
- Piaget, J., & Inhelder, B. (2010). *Psychologie dítěte* (Vyd. 5). Portál.
- Sandseter, E. B. H. (2009). Characteristics of risky play. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 9(1), 3-21. <https://doi.org/10.1080/14729670802702762>

- Sandseter, E. B. H., Kleppe, R., & Sando, O. J. (2021). The Prevalence of Risky Play in Young Children's Indoor and Outdoor Free Play. *Early Childhood Education Journal*, 49(2), 303-312. <https://doi.org/10.1007/s10643-020-01074-0>
- Sigmund, E., Sigmundová, D., Pavelka, J., Kalman, M., Voráčková, J., Meier, Z., Kopčáková, J., & Badura, P. (2023). Changes in the prevalence of obesity in Czech adolescents between 2018 and 2022 and its current non-genetic correlates – HBSC study. *BMC Public Health*, 23(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17010-x>
- Traynor, O., Martin, A., Johnstone, A., Chng, N. R., Kenny, J., & McCrorie, P. (2022). A Low-Cost Method for Understanding How Nature-Based Early Learning and Childcare Impacts Children's Health and Wellbeing. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.889828>
- Tremblay, M., Gray, C., Babcock, S., Barnes, J., Bradstreet, C., Carr, D., Chabot, G., Choquette, L., Chorney, D., Collyer, C., Herrington, S., Janson, K., Janssen, I., Larouche, R., Pickett, W., Power, M., Sandseter, E., Simon, B., & Brussoni, M. (2015). Position Statement on Active Outdoor Play. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 6475-6505. <https://doi.org/10.3390/ijerph120606475>
- Valentini, M., & Morosetti, A. (2021). Movement, green exercise and playgrounds in developmental age, for a correct lifestyle. In *Journal of Human Sport and Exercise - 2021 - Spring Conferences of Sports Science* (p. -). Universidad de Alicante. <https://doi.org/10.14198/jhse.2021.16.Proc4.03>
- Verstrate, L., & Karsten, L. (2015). Development of Nature Playgrounds from the 1970s onwards. In B. Evans, J. Horton, & T. Skelton (Eds.), *Play, Recreation, Health and Well Being* (pp. 1-19). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-4585-96-5_5-1
- Vošahlíková, T. (2012). *Ekoškoly a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol* (2., aktualiz. vyd). Ministerstvo životního prostředí.
- Wenner, M. (2009). The Serious Need for Play. *Scientific American Mind*, 20(1), 22-29.
- Whitebread, Basilio, Kuvalja, Verma. (2012). *The Importance of play* (April 2012). Brussels: Toy Industries of Europe.
- Zvonar, M., Štefan, L., Kasović, M., & Piler, P. (2022). Tracking of anthropometric characteristics from childhood to adolescence: an 8-year follow-up findings from the Czech ELSPAC study. *BMC Public Health*, 22(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13178-w>
- WHO: *Obesity and overweight*. (2024, March 1). World Health Organization. Retrieved June 15, 2024, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and->

11 PŘÍLOHY

11.1 Příloha č. 1 – Ukázka záznamu rozhovoru

Čt 21.03.2024, délka trvání rozhovoru 13:30 – 14:25 hodin – osobní setkání

Rozhovor s R1, s vedoucí učitelkou MŠ, věk 49

- Jaké jsou Vaše dosavadní zkušenosti s hřištěm přírodního typu? V ČR i zahraničí.

U vás na statku. Kamarádka učitelka mají u MŠ tunel, financováno z šablon, tunel z vrbiček, ale je to náročné na údržbu. V oboře, tam jsou taky dřevěné atrakce.

- Co bylo hlavním impulzem pro návštěvu přírodního hřiště? Proč tam přijeli?

Jsme z vesnice, takže to ani nevyhledávám. „Jeden velký známý zábavní park“, je pro mě chaos, protože je tam moc lidí. „Další zábavní park“ tam také hraní s vodou se mi líbilo. Hrátky s vodou jsou za teplého počasí hezký, přirozený.

Jela jsem tam, protože to bylo něco jiného, než zprostředkovávají rodiče. Ti vyhledávají atrakce, zábavní parky.

- Co si pod pojmem hřiště přírodního typu představíte?

Zavzpomínám na dětská léta. Byla tam zahrada. Nejvíc jsme si tam hráli mezi lískama, mezi keři, byly tam cestičky a tam jsme byli celou dobu. Představuju si jen využití přírody s minimálními úpravami. A omezit nebezpečí. Hru dětí bez našeho zásahu. Nechat je vylézt na strom adekvátně věku.

- Jaká jsou/byla vaše očekávání od přírodního hřiště?

U vás – překvapuje mě, že zapomenou na to, jaké je počasí a pohybují se ve větru, dešti, což by nemohli na nějakých železných skluzavkách. Těm dětem i těm zhýčkaným to stačí. Je tam hlavně ten prostor. Na hřišti tě děsí, že na jednu atrakci se nahrne spousta dětí. Tady jsou klády a běhají si, sláma. Asi ten prostor je pro mě vyhovující, že si nešlapou po hlavách a v podstatě se o ně nemusíš starat, nemusím je pořád napomínat, tam nelez ... Myslím si, že na klasickém hřišti dětem chybí prostor.

- Byla tato očekávání naplněna?

- V čem ano
- V čem ne

Myslím, že vše naplněno.

Lidi očekávají, že vymizí nebezpečí, jako u vás třeba včely ve stromu, ale je potřeba naučit je znát, že i takové nebezpečí tam může být, že to je příroda.

Cítím zklamání z lidí, kteří očekávají, že provozovatel ošetří úplně všechno.

- Jaké poskytuje dle vašeho názoru jiné možnosti či příležitosti než běžné hřiště?

Poskytuje je vůbec?

Prostor pro volný pohyb a hru. Prostor pro fantazii, mohou si hru dotvořit samy. Přírodniny. To, co najdou. Co najdou na obyčejném hřišti?

Dozví se více o přírodě, můžou použít různé materiály.

- Jaké jsou podle Vás hlavní přínosy?

- V čem vidíte přínosy/efekt takového typu hřiště?

- pro pedagoga
- pro Vaší MŠ

- pro rodiče
- v čem vidíte přínosy/efekt pro děti?
- V čem ne?
Něco proti?

Proti nevidím. Na mém prvním působišti jsme hřiště neměli, jen pískoviště a stále jsme byli venku. Ve městě jsem pak byla nešťastná - kam s nimi na vycházku?

Hlavně městské MŠ myslím budou chtít vyrazit na přírodní hřiště.

Pokud je na přírodním hřišti program, učitelka se nemusí angažovat, nechá se vést programem. Plus se tam taky uvolníme.

Nebo třeba oheň, kdy jim to zprostředkujeme ve školce? Jednou za rok?

Taky prostor pro učitelky, pro inspiraci, pak to můžeme rozvíjet ještě týden dva v MŠ a změna prostředí.

Spolupráce dětí ve skupinkách, komunikace.

Pro rodiče: I tudy vede cesta, nejen zahlcení dítěte, když jedou do parku s hranolkama a párkem v rohlíku. Tady můžou mít děti svačinu s sebou.

- Pozorujete u dětí rozdíl:

- v pohybové aktivitě klasické hřiště versus přírodní hřiště?

Vidím. Na klasickém hřišti, vrhnou se do toho, vybijí se za prvních pět minut, pak sedají, lehají, začnou vzdychat, nevědí, jak pokračovat, ale na přírodním hřišti, nevíme, co je vlastně žene, ale pořád objevují něco nového. Na normálním hřišti mají všechno naservírováno, vylezou, slezou. Na přírodním je prostor hru tvořit, hrát si na něco. Ta energie je úplně jiná. Začnou se bavit a řídit i větší děti, je stále si co dokazovat.

- v interakci mezi dětmi

Musí se dohodnout na tvorbě něčeho, pomoci si navzájem. Na ostatních hřištích jsou všichni solo.

- v kreativě

To je ta fantazie, něco si posbírají, přenesou si to. Šišky, větvičky.

- případně v čem dalším?

- Jak celkově hřiště přírodního typu hodnotíte?

Kdybych ho měla v dosažitelné vzdálenosti, byla bych tam s dětmi pořád. Když máme možnost vyrážím s dětmi do přírody k potoku, do lesa.